

LJUDSKA PRAVA za komunlnu policiju

**Priručnik priredila
Željka Vujašković**

UVOD U LJUDSKA PRAVA PRAVA ČOVJEKA I GRAĐANINA

Cilj nastave

Omogućiti polaznicima da steknu neophodna znanja o ljudskim pravima i da uoče odnos ljudskih prava prema drugim pravima.

Zadaci nastave

Na kraju ove nastavne jedinice polaznik će moći:

- definisati pojam ljudskih prava prema međunarodnim standardima;
- razlikovati prirodna, osnovna i apsolutna ljudska prava;
- napraviti razliku između ljudskih, individualnih i ustavnih prava u odnosu na međunarodne standarde.

1. Ljudska prava kao skup moralnih i pravnih načela

Ljudska prava su opšta moralna prava. Ona pripadaju svakom ljudskom biću bez obzira na pol, starost, sposobnosti, rasnu, etničku, nacionalnu ili neku drugu pripadnost nezvezano za državne zakone ili volju državnih vlasti. Riječ je o osnovnim i neotuđivim pravima koje posjeduje svako ljudsko biće kao bitne pretpostavke svog istinski ljudskog postojanja u slobodi, nezavisnosti i dostojanstvu.

Ljudska prava predstavljaju i pravnu zaštitu ljudskog dostojanstva. Njima se pravno potvrđuje i štiti ljudsko dostojanstvo svakog pojedinca. Riječ je, dakle, o pravima koja pripadaju svakom pojedincu u odnosu na državu i vlast. Pozivajući se na njih, pojedinac postavlja zahtjeve pred institucije i organe vlasti na lokalnom i državnom nivou da oni djeluju na određen način ili da spriječe djelovanje kojim se dovodi u pitanje njegovo ljudsko dostojanstvo. Zahtijevajući svoja ljudska prava pred državom, pojedinac se poziva na pravne norme utvrđene međunarodnim instrumentima ljudskih prava.

Ljudska prava, dakle, nisu neke posebne društvene privilegije koje pojedinac zasluži svojim rođenjem ili djelovanjem. Ona mu uvijek i u svakom času pripadaju, čak i onda kad ih on nije svjestan, kada ne priznaje ista prava drugima, ili kada drugi njemu ne priznaju ta prava. Država pojedincu ne poklanja njegova osnovna prava i slobode, on ih od nje ne može zaslužiti, npr. svojim dobrim ponašanjem, jer su oni naprosto neotuđiv dio njegove ljudske prirode. No ona mu ih može priznati i garantovati zakonima, kao što mu ih može osporiti i zabraniti zakonima. Razlika između te dvije mogućnosti je razlika između dobre i loše vladavine, između režima koji štiti interese svih i režima koji štiti samo interese pojedinih grupa. No, i kad mu vlast osporava osnovna prava i slobode, pojedinac ostaje njihov „vlasnik“ zbog čega ima neotuđivo pravo neprekidno i uporno „težiti vlastitoj sreći“.

Uspostavljanjem međunarodnog i regionalnog sistema ljudskih prava na osnovu dogovora i sporazuma među vladama suverenih i nezavisnih država, utvrđene su obaveze koje država ima prema svakoj osobi, a za koje odgovara pred međunarodnom ili regionalnom zajednicom. Priznanje prava za sobom automatski povlači obavezu države da zadovolji zahtjeve pojedinca koji proizilaze iz tog priznanja. To se postiže obezbjeđivanjem određenih resursa, institucija i postupaka kojima se pojedincu garantuje zaštita od samovolje, zloupotrebe ili korumpiranosti vlasti, ali i uvođenjem sistema odštete kad zakaže sistem zaštite. Preuzimanjem odgovornosti za garantovanje i zaštitu ljudskih prava, vlast se obavezuje na jačanje demokratskih odnosa u društvu. Stepem demokratičnosti vlasti određuje se prema nivou zaštite osnovnih i neotuđivih prava i sloboda svih građana.

Iako se na prvi pogled ne čini, ljudska prava nisu jedinstven, čvrsto povezan sistem. Ona su skup načela koja su se postepeno pojavljivala tokom istorije na različitim mjestima i u različitim društvenim, kulturnim, političkim i ekonomskim kontekstima, kao odgovor na obespravljenu i tlačenje pojedinaca, grupa i naroda. Iako se do nekih od njih došlo sporazumom, većina ih je izborena sukobom ili revolucijom pa su prvenstveno znak pobjede nad apsolutizmom, totalitarizmom i drugim oblicima vladavine koji su gušili

prava i slobode pojedinca. Naime, iako ljudska prava imaju svoje izvore u religijskim doktrinama, ona dovode u pitanje i neka moralna načela velikih svjetskih religija, uključujući hrišćanstvo (npr. pravo na reproduktivni izbor), kao i mnogih tradicionalističkih društava (npr. pravo na slobodu izbora bračnog partnera ili zabrana sakaćenja).

Spor koji se danas često vodi oko toga jesu li ljudska prava skup moralnih ili pravnih normi, zapravo je suvišan. Ljudska prava su, neosporno i jedno i drugo. "Moralna dimenzija ljudskim pravima daje opravdanje, a pravna osigurava primjenu." (Wiktor Osiatynski)

Globalno (opšte) prihvatanje ljudskih prava ne zavisi samo od preciznosti, sveobuhvatnosti i jasnosti međunarodnih normi, niti samo od domaće pravne zaštite, niti samo od ekspertskih znanja nekih posebnih grupa stručnjaka i vladinih organa, nego najviše i presudno od toga poznaje li, koliko i kako, te norme svaki pojedini građanin, kao i od toga koliko je proces utvrđivanja i primjene prava rezultat istinskog dijaloga između vlasti i građana, uključujući stručnjake i organizacije civilnog društva.

Jer, ako je pojedinac jedini vlasnik svojih ljudskih prava koja mu pripadaju po njegovoj ljudskoj prirodi, onda nema ništa nepravednije nego osporiti mu znanja o toj prirodi zahvaljujući kojima u njoj jedino i može uživati.

BILJEŠKE

1.1. Ljudska prava i druga prava pojedinca

Prirodna, osnovna i apsolutna prava

Ljudska prava su prirodna prava jer pripadaju pojedincu kao bitna obilježja njegove ljudske prirode. Ona su i osnovna i apsolutna, iako ovdje moramo praviti razliku. Ne postoji međunarodno prihvaćen popis osnovnih (fundamentalnih) ljudskih prava, ali se smatra da se ona odnose na prava utvrđena „Univerzalnom deklaracijom ljudskih prava“ kao što su pravo na život, pravo na slobodu i sigurnost, pravo na slobodu udruživanja itd. Apsolutna prava su ljudska prava koja se ni u kojim uslovima ne mogu ograničiti niti ih se pojedinac može odreći. Prema međunarodnom pravu ona uključuju: zabranu mučenja, okrutnog ili ponižavajućeg postupka ili kazne, zabranu ropstva i načelo „nema kazne bez zakona“ (niko ne može biti proglašen krivim i kažnjen za djelo koje u času izvršenja nije, po nacionalnom ili međunarodnom pravu, utvrđeno kao krivično djelo).

Ljudska prava koja se u određenim okolnostima mogu ograničiti nisu apsolutna. Riječ je o onim pravima koja se mogu ograničiti u vanrednim okolnostima ili kad je to potrebno radi interesa državne sigurnosti, teritorijalnog integriteta ili javnog reda i mira, sprječavanja zločina, zaštite zdravlja i morala itd.

Ljudska prava i individualna prava

Pojam ljudskih prava koji se danas koristi, u smislu opštih, i nedjeljivih prava koja pripadaju svakom ljudskom biću, je tek nakon drugog svjetskog rata dogovorom na međunarodnom nivou, odakle je uveden u međunarodno pravo kao posebna disciplina. Do tada su prava bila prava pojedinca i često značila privilegije ili imunitete sporazumom, porijeklom, običajima i sl. U 18. vijeku, npr. pojam prava pojedinca nije uključivao žene, djecu i neevropske narode. Džon Lok, koga smatraju pretečom ideje ljudskih prava, koristio je samo pojam individualnih prava, a ne i ljudskih prava. Zbog uvjerenja da uživatelj prava može biti samo slobodan građanin (bijelac, muškarac i posjednik), podržavao je ropstvo i osporavao ravnopravnost žena. Isto važi za Džefersona, glavnog pisca američke „Deklaracije o nezavisnosti“, koji je i sam bio robovlasnik.

neotuđivih
prihvaćen

javno
isključivo
stečene

Pojedinac postavlja zahtjev za zaštitu svojih individualnih prava svojoj državi, dok zahtjev za zaštitu svojih ljudskih prava, osim državi, postavlja i međunarodnoj zajednici.

Ljudska prava i ustavna prava

Ljudska prava su prirodna prava koja pripadaju svakom pojedincu u njegovim odnosima prema organima i institucijama vlasti, za razliku od ustavnih prava koja pripadaju samo građanima određene države. Ustav je osnovni zakon kojim se uređuje cjelokupan pravni, politički, ekonomski i izborni sistem države te građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava i slobode građana, kao i njihove dužnosti. S obzirom da se ustavi međusobno razlikuju, mogu postojati znatna odstupanja između ustavnih i ljudskih prava pojedinca. Krajnji oblik takvog razdvajanja su rasistički zakoni kojima se štiti nejednakost i diskriminacija građana. Oni imaju svoje uporište u zakonu, ali se nikako ne

mogu moralno opravdati. Potreba za što efikasnijom zaštitom prava građana dovela je do toga da su ustavi nekih razvijenih zemalja (SAD, Kanada) dopunjeni tzv. poveljom prava.

1.2. Prava, dužnosti i odgovornosti

S obzirom na to da ljudska prava pripadaju svima jednako, logično je da svako ima onoliko prava i sloboda koliko imaju svi drugi ili, još preciznije, prava i slobode jedne osobe završavaju tamo gdje počinju prava i slobode druge osobe.

Često se postavlja pitanje ima li pojedinac kao uživatelj ljudskih prava kakve dužnosti i prema kome?

Neki autori smatraju da pojedinac nema nikakvih dužnosti van onih koja se odnose na njegova vlastita te da se o obavezama može govoriti jedino u vezi sa obavezom države da zaštiti i prizna ta prava i slobode. Drugi, pak, smatraju da ostvarivanje prava u potpunosti treba biti uslovljeno ispunjavanjem dužnosti prema društvu i državi. Treću grupu čine zagovornici ideje da svako pravo uključuje i dužnost, te da se stoga ta dva pojma ne mogu razmatrati odvojeno.

Prava koja pripadaju pojedincu nameću određene dužnosti i državi i pojedincima. I jedni i drugi obavezni su da se ne miješaju u prava drugoga, ali država ima još i dodatnu obavezu da pojedincima ta prava i osigura. U skladu s tim, od pojedinca se očekuje da ispuni svoje građanske dužnosti prema društvu, što prvenstveno podrazumijeva glasanje i plaćanje poreza te, u većini zemalja, neki oblik služenja vojnog roka i odbrane zemlje (javna sfera dužnosti), ali i da poštuje prava drugih (privatna sfera dužnosti).

BILJEŠKE

A large rectangular box with a black border, intended for notes. In the top-left corner, there is a small illustration of a blue fountain pen with a gold nib, resting on a white notepad with a few lines of text.

MEĐUNARODNA ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA

Cilj nastave

Steći neophodno znanje o međunarodnim dokumentima, organizacijama i tijelima koja se bave pitanjima poštovanja i zaštite ljudskih prava.

Zadaci nastave

Na kraju ove nastavne jedinice polaznik će moći:

- nabrojati 5 od 15 dokumenata koji se bave pitanjima ljudskih prava ponuđenih u materijalu;
- objasniti značaj međunarodnih dokumenata u ostvarivanju ljudskih prava naglašen u materijalu;
- identifikovati tijela nadležna za zaštitu ljudskih prava prema podacima iz materijala;
- uočiti važnost međunarodnih dokumenata i procijeniti nužnost njihovog postojanja.

2. Istorijski razvoj normativa

Smatra se da je proces normativnog potvrđivanja dostojanstva čovjeka ograničavanjem prostora suđenja onih koji njime vladaju, i to tako da se jasno odrede prava i dužnosti i jednih i drugih, star oko 4000 godina. U tom vremenu je postepeno došlo do promjene u odnosu između dužnosti i prava u korist prava, ali i do povećanja broja onih na koje su se priznata prava odnosila. U skladu s tim, prve norme su se uglavnom odnosile na dužnosti. Pojavile su se u sklopu sveobuhvatnih zbirki vjerskih, moralnih i pravnih normi koje su važile za osobe određenih vjeroispovjesti (hrišćanstvo, judaizam, islam, budizam, hinduizam i dr.). S naglaskom na prava, norme se sve više oslanjaju na određenu filozofsku doktrinu (konfučijanizam, humanizam, hedonizam i dr.) ili na zakonodavnu tradiciju (rimsko i englesko građansko pravo).

Istorijski propisi kojima se uređuju prava i dužnosti pojedinca

vjerski / moralni

- *Tora* (zbirka jevrejskih moralnih, pravnih i obrednih propisa)
- *Biblija i Deset Božjih zapovjesti* (Dekalog-lista hrišćanskih dužnosti prema Bogu)
- *Kur'an* (zbirka islamskih vjerskih, moralnih i pravnih propisa)

pravni

- *Hamurabijev zakonik* (*Codex Hammurabi*-uređuje prava vlasništva, porodice, pitanje kazni i sl.), 17.-18.v. pr.n.e.
- *Velika Povelja sloboda* (*Magna Carta Libertatum*- uređuje odnose između engleskog kralja i plemstva, naročito pitanja vojne obaveze, poreza, kažnjavanja i oduzimanja imovine), 1215.
- *Habeas Corpus Act.*(zaštita engleskih građana od sudskog hapšenja, pritvora i zatvaranja), 1679.
- *Povelja prava* (*Bil of Rights*- uvođenje slobodnih izbora i priznanja parlamenta kao središnje vlasti),1689.
- (američka) *Deklaracija o nezavisnosti*, 1776.
- (francuska) *Deklaracija o pravima čovjeka i građanina*,1789.

2.1. Podjela dokumenata (instrumenata) zaštite ljudskih prava

2.1.1. Globalni dokumenti

Puno priznanje ljudskih prava kao međunarodno prihvaćenih i zaštićenih prava dogodilo se po završetku II sv. rata. Prije toga su ljudska prava bila uglavnom u nadležnosti država, koje su imale potpunu i isključivu vlast nad pravima svojih građana. U sjenci tragičnog iskustva II sv. rata i nemogućnosti sprječavanja država da krše prava sopstvenih građana, počeo je proces *internacionalizacije ljudskih prava*. Ovaj proces se odvijao u okviru međunarodnih organizacija i to prvenstveno Ujedinjenih nacija, ali i regionalnih organizacija u Evropi, Južnoj i Sjevernoj Americi i Africi.

Uloga ovih međunarodnih organizacija ogleda se prvenstveno u:

- normativnom razvoju ljudskih prava, kroz pripremu međunarodnih ugovora i ostalih dokumenata o ljudskim pravima, koje su potom države članice usvajale;

- promocija ljudskih prava kroz obrazovanje i tehničku pomoć za stvaranje uslova za ostvarivanje ljudskih prava, i
- zaštiti ljudskih prava putem nadzora nad obavezama koje su države same prihvatile međunarodnim ugovorima.

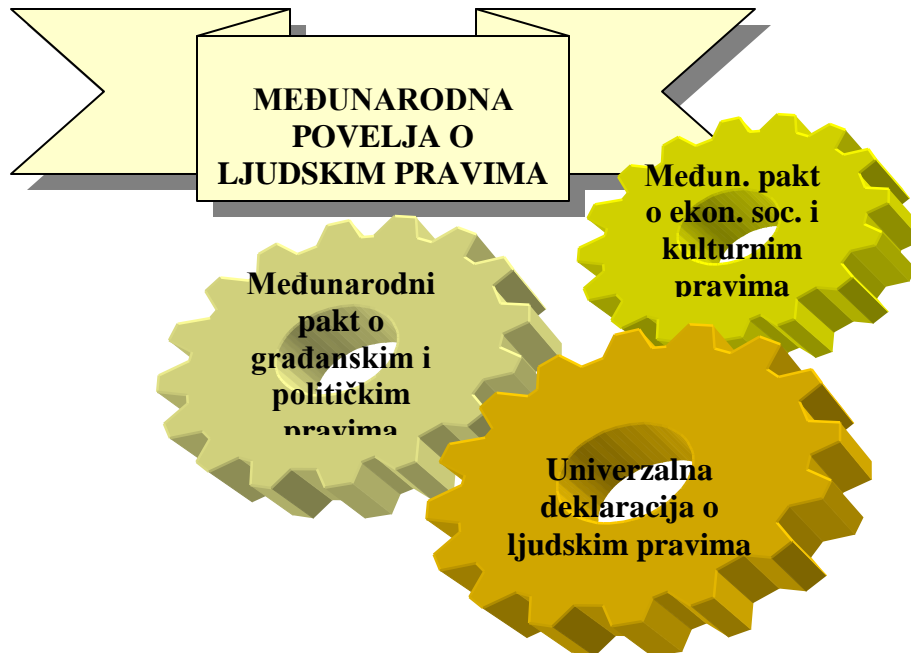
Termin „međunarodni instrumenti“ odnosi se na one tekstove koji sadrže međunarodne standarde ljudskih prava. Neki od ovih tekstova su ugovori koji su pravno obavezujući za države potpisnice. Oni se pominju kao „paktovi“ ili „konvencije“.

Termin »deklaracija« odnosi se na Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima, koju je Generalna skupština UN usvojila rezolucijom 217 A (111) od 10. novembra 1948. godine. Ona nije pravno obavezujući ugovor, ali se pravnici međunarodnog prava spore oko mjere do koje neke ili sve njene odredbe mogu biti pravno obavezujuće za sve države prema međunarodnom običajnom pravu. Neke deklaracije ili rezolucije, ili neki njihovi dijelovi, mogu vremenom postati obavezujući prema međunarodnom pravu ako se pokaže da su njihove odredbe postale opšte prihvaćena praksa država, ako odredbe dobiju taj status, za njih se kaže da su postale dio međunarodnog običajnog prava.

Globalni dokumenti, osim Univerzalne deklaracije, su zakonski obavezujući i moraju se poštovati od strane vlada i njihovih institucija, uključujući policiju.

1. Važnost ljudskih prava je priznata u cijelom svijetu 1948. kada je »Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima« proklamovana od strane Ujedinjenih nacija. Ova Deklaracija sadrži 30 članova koji opisuju osnovna prava koja su zajednička za sve ljude u svijetu. Većina država u cijelom svijetu je potpisala ovu Deklaraciju, bez obzira na politički sistem koji je na snazi.
2. Sadržaj Univerzalne deklaracije je dalje razrađen kroz *Međunarodnu konvenciju o građanskim i političkim pravima* (1976), *Međunarodnu konvenciju o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima* (1976) i kroz dva fakultativna protokola.
3. *Konvencija o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije* od 21. decembra 1965;
4. *Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena* od 17. decembra 1979;
5. *Konvencija za sprječavanje mučenja i nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja* od 17. decembra 1984;
6. *Međunarodna konvencija o pravima djeteta* od 20. decembra 1989.

2.1.2. Regionalni dokumenti

Postoje i pravno obavezujući ugovori koji se primjenjuju regionalno. To su *Afrička povelja o ljudskim pravima*, *Američka konvencija o ljudskim pravima* i *Evropska konvencija o ljudskim pravima*.

Evropska konvencija o ljudskim pravima (puni naziv: *Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda*), usvojena u Rimu 1950. godine, predstavlja najstariji i najkonzistentniji (*konzistentan: stalan, postojan, održiv*) regionalni ugovor iz oblasti zaštite ljudskih prava, donesen pod okriljem Savjeta Evrope. Dalje je razrađena u seriji dodatnih protokola. Kao što je slučaj sa globalnim dokumentima (instrumentima) koji su gore navedeni, ovaj dokument o ljudskim pravima je ozakonjen i mora se poštovati od *viših ugovornih strana (ili vlada)* i njihovih institucija, uključujući policiju.

Konvencija ima uhodan mehanizam zaštite koji se naslanja na višedecenijsku praksu Evropskog suda za ljudska prava. *Konvencija* takođe polazi od *Univerzalne deklaracije UN o ljudskim pravima*, ali je autentičan cilj njenih tvoraca bio i ostao – tješnja saradnja i veće jedinstvo članica, do čega će se, tada se s pravom vjerovalo, najbrže doći upravo afirmacijom ljudskih prava. U Preambuli *Konvencije* apostrofira se zajedničko duhovno i kulturno nasljeđe, te posebno političke tradicije uvažavanja sloboda i dominacije prava.

Univerzalnost *Konvencije* ogleda se i u činjenici što ona ne štiti isključivo prava građana određene zemlje, već i prava stranaca, lica bez državljanstva (apatrida), izbjeglica i sličnih kategorija, uključujući i mentalno retardirane osobe, ili lica sa teškim fizičkim oštećenjima.

Obje, Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima (globalna) i Evropska konvencija o ljudskim pravima (regionalna), čine vezu između pravde i mira u svijetu i poštovanja osnovnih sloboda. Sve se to odnosi na vladavinu zakona.

2.1.3. Neobavezujući dokumenti

Odvojeno od pravno obavezujućih dokumenata, ostali neobavezujući dokumenti postoje posebno za policijska pitanja. Ovi dokumenti nisu obavezujući, ali ističu i potvrđuju gore navedene obavezujuće odredbe postavljajući detaljne standarde. Pošto nije napomenuto u UN-ovoj uredbi 1999/24, oni su opšte prihvaćeni od policije. Ovo uključuje *Kodeks ponašanja Ujedinjenih nacija za organe reda* (Rezolucija UN 34/169 – 1979) i njegov ekvivalent Savjeta Evrope – *Deklaracija o policiji* (Rezolucija SE 690 – 1979); *Osnovni principi Ujedinjenih nacija o upotrebi sile i oružja od strane organa reda* i *Tijelo principa za zaštitu svih lica od bilo kakvog oblika pritvaranja ili zatvaranja*.

2.2. Najvažnije organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava

2.2.1. Ujedinjene nacije

Organizacija Ujedinjenih nacija (OUN) ili kraće Ujedinjene nacije (UN) je međunarodna organizacija koja se deklarira kao „globalno udruženje vlada koje saraduju na polju međunarodnog prava, globalne bezbjednosti, ekonomskog razvoja i socijalne jednakosti“. UN je 1945. osnovala 51 država, ukinuvši Ligu naroda.

Počev od 2006., 192 zemlje su članice Ujedinjenih nacija, uključujući sve međunarodno priznate nacije, osim Vatikana (koji je odbio članstvo, i ima status posmatrača), Kukovih ostrva, Palestine (koja ima status de facto države, ali još nije pravno priznata), Nijuea (čijom spoljnom politikom rukovodi vlada Novog Zelanda) i Republike Kine (čije je članstvo ukinula Narodna Republika Kina 1971). Palestina i Vatikan imaju parlamentarne posmatračke misije pri UN.

Iz svog sjedišta u Njujorku, zemlje članice UN i njene specijalizovane agencije upravljaju i odlučuju o administrativnim pitanjima. Organizacija je podijeljena na administrativna tijela, kao što su Generalna skupština Ujedinjenih nacija, Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija, Ekonomski i socijalni savjet Ujedinjenih nacija, Starateljski savjet Ujedinjenih nacija, Sekretarijat Ujedinjenih nacija i Međunarodni sud pravde, kao i tijela koja se bave upravljanjem svim ostalim agencijama UN, kao što su SZO i UNICEF. Najpoznatija javna ličnost UN je Generalni sekretar.

Iako je glavno sjedište u Njujorku, veliki broj specijalizovanih agencija se nalazi u Ženevi, Hagu, Beču, Montrealu, Bonu i na drugim mjestima. Kancelarija Ujedinjenih nacija u Ženevi je evropsko sjedište organizacije. Sve do 1949, Ujedinjene nacije su bile smještene u San Francisku.

2.2.2. Savjet Evrope

Savjet Evrope je regionalna međunarodna organizacija koja danas okuplja 47 evropskih zemalja. osnovano je 1949. od strane 10 zemalja (Belgije, Danske, Francuske, Islanda, Italije, Luksemburga, Nizozemske, Norveške, Švedske i Velike Britanije) sa svrhom razvoja demokratije, zaštite prava i sloboda, jačanja vladavine prava i uspostavljanja usklađenog ekonomskog i

društvenog razvoja u Evropi. Djeluje u nizu područja, osim odbrane, uključujući ljudska prava, razvoj demokratija, zaštitu manjina, migracije, obrazovanje, nauku, mlade, kulturu, sport, zaštitu zdravlja, saradnju u području zakonodavstva, regionalno planiranje itd. Sjedište organizacije je u Strazburu. Razlikuje se od Evropskog savjeta koje je tijelo Evropske unije.

Najvažniji akti Savjeta Evrope su donošenje Evropske konvencije o ljudskim pravima (1950.) (engl. *European Convention on Human Rights*) i uspostavljanje Evropskog suda za ljudska prava (engl. *European Court of Human Rights*) (1998), kao stalnog sistema pravne zaštite (Protokol br. 11 Evropske konvencije o ljudskim pravima).

Iako je organizacija nadnacionalnog i evropskog karaktera, Savjet Evrope ne pripada institucijama evropske unije, nije Evropski savjet ni Savjet Evropske unije. Članstvo u Savjetu Evrope nije uslovljeno članstvom u Evropskoj uniji, mada je svih 27 zemalja Evropske unije, učlanjeno u Savjet Evrope.

Pored članica, Savjet Evrope i Evropsku uniju povezuje ideja o ujedinjenoj Evropi, a u Nacrtu Evropskog ustava je naglašeno da prava i slobode Evropske konvencije o ljudskim pravima čine sastavni dio najvišeg evropskog pravnog akta.¹

Glavna tijela Savjeta su: Odbor ministara koji donosi odluke, a čine ga ministri vanjskih poslova zemalja članica; parlamentarna skupština koja nema pravo odlučivanja, a sastavljena je od predstavnika nacionalnih skupština koje pripadaju različitim političkim strankama (nije isto što i Evropski parlament koji se nalazi u sistemu Evropske unije); Kongres lokalnih i regionalnih vlasti, savjetodavno tijelo s predstavnicima lokalnih i regionalnih vlasti evropskih država; Konferencija posebnih ministara, ministara pravosuđa, obrazovanja, zdravstva, zaštite okoline i dr., koji raspravljaju o najvažnijim problemima u svom području i daju predloge Odboru ministara. U radu Savjeta Evrope učestvuje još niz posebnih tijela, ustanova, odbora i radnih grupa. Zajedničke odluke dostavljaju se zemljama članicama u obliku preporuka, odluka, deklaracija ili konvencija.

Engleski i francuski su dva zvanična jezika Savjeta Evrope. Njemački, italijanski i ruski takođe su radni jezici.

Crna Gora je postala punopravna članica Savjeta Evrope 11. maja 2007. godine.

2.2.3. *Evropska unija*

Evropska unija (skraćeno: **EU**) je politička, ekonomska i monetarna zajednica dvadeset sedam najrazvijenijih evropskih država. Evropska unija nije država, ali nije ni međunarodna organizacija poput Ujedinjenih nacija ili Savjeta Evrope. To je zajednica uređenih (a ne bogatih) država posvećenih demokratiji, miru i dobrobiti građana. Inicijativu za njeno uspostavljanje dala je „Šumanova deklaracija“ iz 1950. Proces počinje 1951. kada se osniva Evropska zajednica za ugljen i čelik (ECSC) potpisivanjem „Pariskog ugovora“ između Francuske, Njemačke, Belgije,

¹ Evropski ustav, čl. 9.

Holandije, Luksemburga i Italije. Potpisivanjem „Rimskog ugovora“ 1957. uspostavlja se Evropska ekonomska zajednica (EEC) i Evropska zajednica za atomsku energiju (Euroatom). 1965. godine tri zajednice se ujedinjuju u Evropsku zajednicu koju čine države članice „Pariskog“ i „Rimskog ugovora“.

Osim „Pariskog“ i „Rimskog ugovora“, ustavne osnove Evropske unije čine „Jedinstveni evropski akt“ iz 1986., „Mastrihtski ugovor“ iz 1992. i „Amsterdamski ugovor“ iz 1997. godine. „Mastrihtskim ugovorom“ se uveo naziv Evropska unija, dok su se „Amsterdamskim ugovorom“ sprovele strukturalne i organizacione promjene kako bi se riješio problem otuđenosti institucija i tijela Unije od evropskih građana.

Glavni ciljevi Unije danas su: a) jačanje društvenog, ekonomskog i demokratskog razvoja zemalja članica; b) učvršćivanje zajedničkog identiteta u međunarodnim razmjerama; c) uvođenje evropskog građanstva kao dopune nacionalnom; d) izgradnja širokog područja slobode, sigurnosti i pravde širenjem slobodnog tržišta i obezbjeđivanjem slobode kretanja te e) jačanje pravnih osnova jedinstva Unije.

Evropska unija stvara jedinstveno tržište putem sistema zakona koji se primenjuje u svim državama članica, što garantuje slobodan protok ljudi, roba, usluga i kapitala. Evropska unija je 2002. uvela zajedničku valutu euro, koju je do sada usvojilo 13 država članica.

Političke aktivnosti Evropske unije se ispoljavaju u mnogim sferama, od politike zdravlja i ekonomske politike do inostranih poslova i odbrane. Kontrola pasoša na graničnim prelazima država-članica je ukinuta Šengenskim sporazumom.

Glavna oblast na kojoj EU počiva je jedinstveno tržište koje se bazira na carinskoj uniji, jedinstvenoj moneti, zajedničkoj poljoprivrednoj politici i zajedničkoj politici u sferi ribarstva.

Priključivanjem Evropskoj uniji, države članice prenose dio svog suvereniteta na njena nezavisna tijela koja istovremeno zastupaju i zajedničke interese Unije i interese država članica. Najvažnija tijela Unije su: Evropski savjet, Evropski parlament, Evropska komisija, Evropski sud pravde, Odbor za ekonomska i društvena pitanja, Odbor regija i Evropski ombudsman. Na području vaspitanja i obrazovanja, Unija svoje ciljeve ostvaruje preko posebnih programa, kao što su Sokrates, Leonardo da Vinči, Erasmus, Komenius, Komet, Lingva itd. kao i Tempus za podršku zemljama u tranziciji. 21 članica Evropske unije je i članica NATO pakta.

Pored teritorije, stanovništva, institucija i valute, Evropska unija ima još neka obeležja prave države: zastavu, himnu i “državni” praznik – Dan Evrope.

Državna himna je “ Oda radosti”, a Dan državnosti 9. maj.

2.2.4. Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS)

Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (engl. Organization for Security and Co-operation in Europe - OSCE) jeste najveća svjetska međuvladina organizacija koja se bavi pitanjima bezbjednosti.

Ova organizacija osnovana je 1973. godine, pod nazivom Konferencija za evropsku sigurnost i saradnju (KESN ili KEBS), a zamišljena je kao forum za pregovore između Istoka i Zapada. Godine 1995. mijenja naziv u OSCE. Ima 57 članica iz Evrope, Centralne Azije i Sjeverne Amerike i instrument je za upozoravanje, sprječavanje sukoba, posredovanje u krizama i pomirenje u Evropi.

Aktivnosti uključuju kontrolu naoružanja, preventivnu diplomatiju, zaštitu ljudskih prava, kontrole izbora itd. Organizacija je pan evropsko sigurnosno tijelo čije se države-članice nalaze na geografskom području od Vankuvera do Vladivostoka. Prepoznata kao regionalni dogovor pod Poglavljem VIII Povelje UN-a, OSCE je primarni instrument za rano upozorenje, prevenciju konflikata, upravljanje krizama i post-konfliktnu rehabilitaciju.

Sjedište organizacije je u Beču, a na čelu Misije nalazi se šef Misije, koji utvrđuje politiku i uspostavlja opšte smjernice za njen rad.

OSCE institucije su: Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava, OSCE visoki komesar za nacionalne manjine, OSCE predstavnik za slobodu medija i OSCE parlamentarna skupština.

Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju u svojim aktivnostima značajno doprinosi stabilnosti, procesu demokratizacije, širenju univerzalnih vrijednosti i reformama u oblasti vladavine zakona, medija i manjinskih prava širom svijeta.

2.2.4.1. Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR)

Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) je specijalizovana institucija OEBS-a koja se bavi izborima, ljudskim pravima i demokratizacijom.

ODIHR je osnovan 1991. god. sa sjedištem organizacije je u Varšavi, Poljska.

ODIHR, između ostalog, promoviše demokratske izborne procese kroz dubinsko posmatranje izbora i sprovodi izborne projekte pomoći da značajno poboljšavaju participativne demokratije; pomaže članice OEBS obezbeđivanjem ekspertize i praktične podrške u jačanju demokratskih institucija kroz dugoročne programe za jačanje vladavine prava, civilnog društva i demokratskog upravljanja; obezbeđuje redovnu obuku u oblasti ljudskih prava i odgovornosti državnih organa, civilnog društva i osoblja OEBS-a; pomaže u sprovođenju međunarodne pravne obaveze i obaveze OEBS-a u borbi protiv terorizma u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava i pomaže zemljama učesnicama u sprovođenju obaveza na toleranciji i nediskriminaciji te podržava napore u borbi protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

BILJEŠKE

2.3. Instrumenti i tijela nadležna za zaštitu ljudskih prava

Osnovni evropski instrumenti ljudskih prava

Savjet Evrope

- Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, prihvaćena 1950., na snazi od 1953., 13 protokola
- Evropska socijalna povelja, prihvaćena 1961., na snazi od 1965.; dopunjena 1991. i 1996., protokoli iz 1988. i 1995.
- Evropska konvencija o kulturi, prihvaćena 1954., na snazi od 1955.
- Evropska konvencija za sprječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, prihvaćena 1987., na snazi od 1989.
- Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina, prihvaćena 1994., na snazi od 1998.
- Evropska povelja za regionalne jezike ili jezike manjina, prihvaćena 1992., na snazi od 1998.

Evropska unija

- Povelja osnovnih prava Evropske unije, prihvaćena 2001.

Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju-OESS

- Helsinški završni akt, prihvaćen 1975.
- Pariska povelja za Novu Evropu, prihvaćena 1990.

Evropska tijela nadležna za zaštitu ljudskih prava

Savjet Evrope

- Evropski sud za ljudska prava, uspostavljen 1998.
- Evropski odbor za socijalna prava, uspostavljen 1999.
- Evropski odbor za sprječavanje mučenja i drugog nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, uspostavljen 1989.
- Savjetodavni odbor "Okvirne konvencije o nacionalnim manjinama", uspostavljen 1998.
- Odbor stručnjaka „Evropske povelje za regionalne jezike ili jezike manjina”, uspostavljen 1998.
- Evropsko poslanstvo za rasizam i netoleranciju, uspostavljeno 1993.
- Evropski izaslanik za ljudska prava, uspostavljen 1999.
- Odbor ministara Savjeta Evrope.

Evropska unija

- Evropski sud pravde, uspostavljen 1952.
- Evropski centar za praćenje rasizma i ksenofobije, uspostavljen 1998.

Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju-OESS

- Ured za demokratske ustanove i ljudska prava, uspostavljen 1990.
- Visoki izaslanik za manjine, uspostavljeno 1992.
- Predstavnik za slobodu medija, uspostavljen 1997.

OSNOVNE KARAKTERISTIKE I PODJELA LJUDSKIH PRAVA

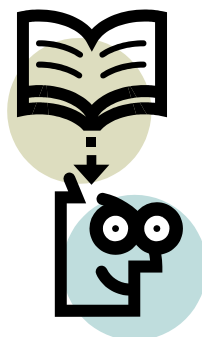
Cilj nastave

Steći neophodna znanja o karakteristikama i podjeli ljudskih prava.

Zadaci nastave

Na kraju ove nastavne jedinice polaznik će moći:

- objasniti osnovne karakteristike ljudskih prava koje proističu iz njihove prirode;
- nabrojati generacije ljudskih prava prema međunarodnoj klasifikaciji;
- klasifikovati ljudska prava u adekvatnu „generaciju“ ljudskih prava.

3.1. Karakteristike ljudskih prava

Ljudska prava predstavljaju međunarodni konsenzus o minimumu uslova koji su čovjeku pojedincu potrebni za dostojanstven život u slobodi. Ona posjeduju određena obilježja po kojima ih razlikujemo od drugih vrsta prava:

- **Univerzalnost** - proističe iz prirode ovih prava kao urođenih prava svih ljudi u svim državama svijeta. Ljudska prava su opšteprihvaćena moralna i pravna načela kojima se potvrđuje i štiti ljudsko dostojanstvo osobe;
- **Jednakost** - niko nije čovjek više od drugoga niti je nečije dostojanstvo manje važno od dostojanstva drugog. Svi ljudi imaju jednaka ljudska prava bez obzira na rasu kojoj pripadaju, boju kože, pol, govore, vjeroispovjest, političko ili nacionalno ili socijalno porijeklo, rođenje ili drugi status. Ljudska moraju se poštovati i štiti diskriminacije.
- **Neotuđivost** - Ova prava se ne mogu naknadno steći ni zaslužiti jer su urođena. Niko ne može nikome oduzeti ova prava niti ih se čovjek može odreći ili ih prenijeti na drugoga. Pravo na ljudska prava postoji čak i ako ih državne vlasti ne priznaju i krše. Za razliku od ostalih prava, država ne može uskratiti ljudska prava putem zakona jer državne norme ne uspostavljaju ova prava već ih samo garantuju i utvrđuju načine njihove realizacije.
- **Nedjeljivost** - proističe iz nedjeljivosti čovjekove ličnosti. Ljudska prava štite različite aspekte čovjekove ličnosti: fizičke, psihičke, moralne, ekonomske, socijalne, kroz pravo na život, fizički integritet, ličnu imovinu i dr. Zato se ljudska prava ne mogu dijeliti na ona koja su manje ili više važna, ona koja moraju da se poštuju i ona koja mogu da se krše.
- **Međuzavisnost** - realizacija jednog prava često direktno zavisi od ostvarivanja drugog. Npr. sva ljudska prava zavise od ostvarivanja prava na život; ostvarivanje političkih prava, kao što je pravo udruživanja ili pravo na slobodne izbore, nemoguće je ako se krše građanska prava kao što su pravo na fizički integritet ili pravo na slobodu izražavanja.

Međunarodna zajednica je odredila tri osnovna načela kojima se ograničava samovolja državnih vlasti u zaštiti ljudskih prava:

- **Nediskriminacija** – vlast mora osigurati da svako jednako uživa svoja ljudska prava bez diskriminacije na osnovu rase, religije, boje kože, pola, nacionalnosti ili nekog drugog obilježja ili statusa;
- **Vladavina prava** – poštovanje i puna zaštita ljudskih prava moguća je samo ako su ona ugrađena u domaći pravni sistem; demokratsko društvo, društvo uređeno na načelu vladavine prava;
- **Efikasna odšteta** - ljudska prava se efikasno štite samo ako domaći pravni sistem garantuje osobama kojima su ta prava povrijeđena efikasan pravni lijek ili odštetu.

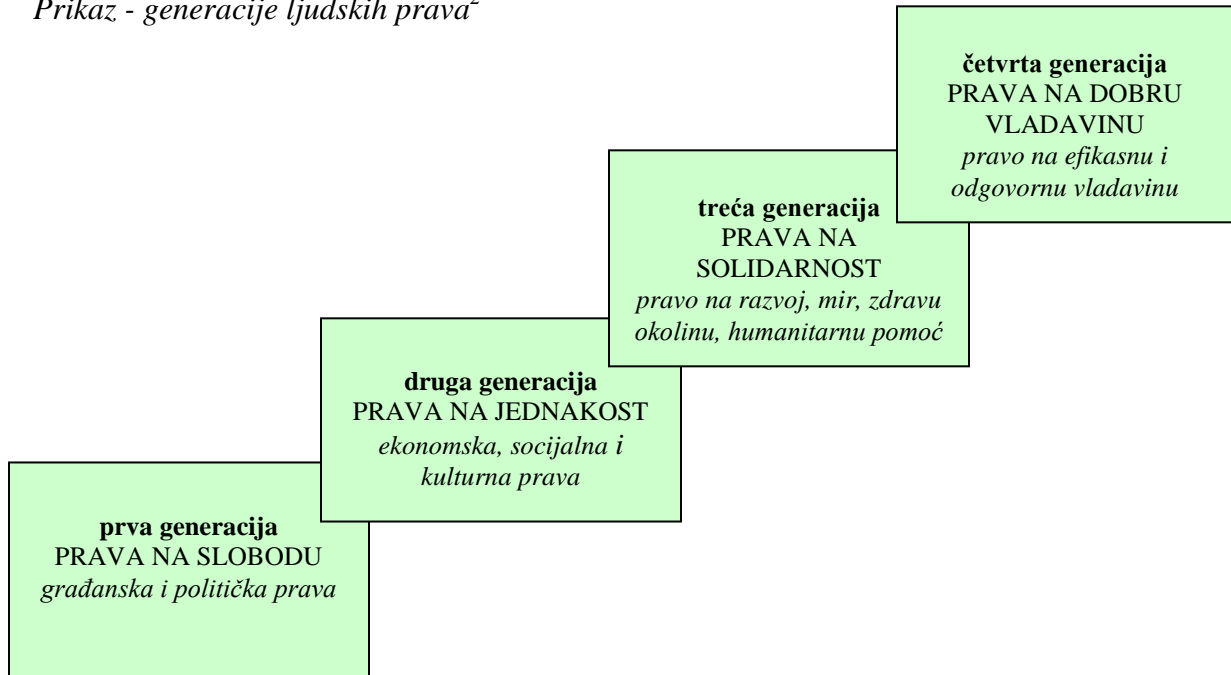

3.2. Kategorije ljudskih prava

Osnovna svrha koncepta ljudskih prava je uređenje odnosa između čovjeka kao pojedinca ili člana grupe prema državnoj vlasti. Istorijski pregled razvoja ovog odnosa pokazuje unapređenje statusa pojedinca pri čemu je vlast države sve više ograničavana. Od podanika ljudi su postajali građani.

S obzirom na istorijski razvoj ljudskih prava postoji podjela ljudskih prava na četiri generacije. Ova podjela je uslovna i koristi se samo za jasniji pregled ljudskih prava.

Prikaz - generacije ljudskih prava²

3.2.1. Građanska i politička prava

Građanska i politička prava čine prvu generaciju ljudskih prava. Ova prava su proistekla iz zahtjeva da se država ne miješa u živote ljudi i potrebe za učešćem građana u političkom životu zajednice. Građanska i politička prava su posebno individualna prava iako se neka od njih, na primjer prava na udruživanje, ostvaruju u grupi, odnosno u zajednici sa drugima. Važna odlika ovih prava je njihova *utuživost*, što znači da svako ko tvrdi da su mu ova prava prekršena može da se obrati domaćem sudu i pod određenim uslovima i međunarodnim tijelima na zaštitu ljudskih prava.

² Preuzeto iz: Vedrana Spajić Vrkaš, Ivanka Stričević, Dubravka Maleš, Milan Matijević, Poučavati prava i slobode, Istraživačko obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2004.

Gradanska prava

- Pravo na život,
- pravo na jednakost i nediskriminaciju,
- sloboda od mučenja i drugog okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupka i kazne, uključujući zabranu nezakonitog hapšenja, pritvaranja, zatvaranja, progona i protjerivanja,
- sloboda od ropstva i prisilnog rada,
- pravo na ličnu sigurnost,
- pravo na jednaku pravnu zaštitu, nepristrasno i javno saslušanje od strane nezavisnog suda i efikasan pravni lijek,
- pravo na dostojanstvo vlastite ličnosti pred sudom i pravo na nevinost do pravosnažne presude,
- pravo na brak i porodicu,
- pravo na privatnost doma i prepiske, uključujući zaštitu časti i ugleda,
- pravo na vlasništvo i nasljedstvo,
- pravo na državljanstvo i promjenu državljanstva,
- pravo na traženje i dobijanje azila pred progonom u svojoj zemlji,
- pravo na slobodu kretanja u granicama svoje i drugih država,
- sloboda mišljenja savjesti i vjeroispovjesti,
- sloboda izražavanja vlastitog mišljenja i stava, uključujući slobodu govora,
- pravo na mirno okupljanje i udruživanje.

Politička prava

- jednako pravo glasa (pravo pojedinca da bira na izborima koji se sprovode na način kojim se garantuje slobodno izražavanje volje birača),
- pravo da se bude biran bez ikakve diskriminacije po osnovi rasne, polne, nacionalne ili religiozne pripadnosti i sl.(pravo pojedinca da ima jednak pristup javnim službama i učestvuje u upravljanju svojom zemljom).

BILJEŠKE

3.2.2. Ekonomska, socijalna i kulturna prava

Ekonomska, socijalna i kulturna prava pripadaju tzv. *drugoj generaciji ljudskih prava*, čiji je cilj da stvore uslove za ostvarivanje osnovnih ljudskih potreba, kao što su zdravlje, ishrana, krov nad glavom, rad itd. Država se obavezuje da aktivno djeluje i preduzme sve političke i ekonomske mjere potrebne za poštovanje ovih prava i stvaranje jednakih uslova za sve građane.

Ova grupa prava obuhvata pravo na rad, pravo na pravične uslove rada, pravo na socijalno osiguranje, pravo na zdravstvenu zaštitu, pravo na obrazovanje, pravo na učešće u kulturnom životu itd.

Priroda ovih prava ukazuje na njihov *programski* karakter i da je njihovo ostvarivanje dug proces koji zahtijeva brojne ekonomske i socijalne preduslove. Stoga je odgovornost države za poštovanje ovih prava mnogo manja nego što je slučaj sa građanskim i političkim pravima. Na primjer, pravo na rad, koje je veoma važno za pojedinca jer mu omogućava ekonomsku nezavisnost i razvoj ličnosti, ne znači pravo na radno mjesto, već obavezu države da preduzme sve mjere za smanjenje nezaposlenosti, tj. otvaranje novih radnih mjesta. Jasno je da ova prava nijesu utuživa, nemoguće je ostvariti ih pred sudom kao što je to slučaj sa građanskim i političkim pravima.

Ekonomska i socijalna prava

- pravo na zadovoljavajući životni standard, uključujući pravo na normalne uslove stanovanja ishranu odjeću i obuču,
- pravo na socijalnu sigurnost, uključujući pravo na zdravstvenu zaštitu,
- pravo na rad, uključujući pravo na slobodan izbor zanimanja i pravo na slobodan pristup tržištu rada,
- pravo na pravedne i povoljne radne uslove, uključujući pravo na pravednu platu, odgovarajuću penziju, sigurnost i higijenske uslove na radu,
- pravo na slobodno vrijeme i plaćeni odmor,
- pravo na osnivanje i pristupanje sindikatima.

Kulturna prava

- pravo na kulturni identitet,
- pravo na učešće u kulturnom životu,
- pravo na vaspitanje, obrazovanje i stručno usavršavanje,
- pravo na kulturno stvaranje i zaštitu moralnih i materijalnih interesa koji proističu iz bilo kog naučnog, književnog ili umjetničkog djela čiji je autor pojedinac,
- pravo na informisanje,
- pravo na korištenje rezultata nauke,
- pravo na kulturnu baštinu,
- pravo na učešće u izradi kulturnih politika i međunarodnu kulturnu saradnju,
- pravo na slobodu izražavanja i poučavanja (akademske slobode).

3.2.3. Prava solidarnosti

Prava solidarnosti predstavljaju novije zahtjeve za priznanjem određenih kolektivnih prava kao što su pravo na mir, pravo na razvoj i pravo na čistu životnu okolinu. Ova prava se nazivaju pravima *treće generacije* i izražavaju opšte vrijednosti koje se uživaju kolektivno a zasnivaju na međunarodnoj solidarnosti. Utvrđuju se uglavnom samo na nivou moralno, a ne pravno obavezujućih dokumenata.

Lista prava treće generacije nije u potpunosti usaglašena, no većina autora ovdje ubraja sljedeća prava:

- pravo na ekonomski i socijalni razvoj,
- pravo na političku, ekonomsku, društvenu i kulturnu samostalnost,
- pravo na zdravu okolinu,
- pravo na mir,
- pravo na humanitarnu pomoć,
- pravo na slobodan i jednak pristup kulturnoj baštini čovječanstva.

3.2.4. Prava na dobru vladavinu

Izraz “četvrta generacija ljudskih prava” pojavio se zadnjih godina kod onih autora koji smatraju da je pitanje efikasne i odgovorne vladavine potrebno posebno urediti na međunarodnom nivou kako bi se odgovorilo na opštu krizu demokratije i izbjeglo zamkama globalizacije. Drugi autori ta prava, uključujući pravo na demokratsku vlast i pravo na slobodu informisanja, stavljaju u treću generaciju prava. Na to pitanje su posebno osjetljivi predstavnici zemalja trećeg svijeta, kao i predstavnici civilnog društva. Prvi u međunarodnom priznanju vide mogućnost svog izlaska iz stanja potlačenosti, a drugi mogućnost uspostavljanja pravednijih društvenih odnosa osnaživanjem civilnog sektora.

BILJEŠKE

DOZVOLJENA OGRANIČENJA LJUDSKIH PRAVA

Cilj nastave

Sticanje neophodnih znanja o osnovama demokratskog društva i ulozi policije u njemu.

Zadaci nastave

Na kraju ove nastavne jedinice polaznik će moći:

- objasniti pojam demokratskog društva;
- razlikovati principe demokratske vlasti u odnosu na ponuđeni materijal;
- ocijeniti ulogu policije u demokratskom društvu prema međunarodnim standardima;
- objasniti moguća ograničenja ljudskih prava pod određenim uslovima, sem apsolutnih, dozvoljenih od strane međunarodne zajednice;
- navesti četiri ljudska prava koja se, prema međunarodnom pravu, mogu ograničiti pripadnicima policije.

4.1. Osnove demokratskog društva

„Ljudi su bića koja misle. A ako ne misliš, onda, dakle, nisi čovjek.“
- Justejn Gorder

Elementi demokratskog sistema

- demokratska vlast,
- vladavina prava i
- poštovanje ljudskih prava.

4.1.1. Demokratska vlast

Uopšteno govoreći, demokratija znači vlast zasnovanu na volji naroda. Ovakva vlast je utemeljena u volji većine i građani je mogu vršiti neposredno (npr. referendumom) ili preko slobodno izabраниh predstavnika (poslanika ili odbornika u parlamentima).

U praksi narod većinom vrši vlast preko svojih predstavnika, jer je složene državne poslove nemoguće obavljati neposredno. Da bi ovi predstavnici zaista izražavali i štitili volju i interesa građana, u demokratskim društvima se periodično organizuju izbori na kojima se politički predstavnici naroda biraju slobodno i tajno. Pored toga, važno je da struktura vlasti održava i sastav društva. Tako su u savremenim demokratijama žene i muškarci ravnopravno zastupljeni u organima vlasti, a nacionalne manjine srazmjerno svom učešću u populaciji.

Uz izbore koji su osnova legitimiteta vlasti, demokratija se odlikuje i određenim mehanizmima kontrole vlasti. Prije svega, primjenjuje se princip *podjele vlasti* na zakonodavnu (parlament), izvršnu (vlada, predsjednik) i sudsku (sudovi). Ovom podjelom onemogućava se koncentracija vlasti u rukama jednog organa i obezbjeđuje međunarodna kontrola organa vlasti u demokratskoj državi.

Isto tako građani imaju pravo kontrolu mogu vršiti lično tražiti obavještenja o radu kontrola vrši se putem organa i funkcionera i o

da kontrolišu vlast koju su izabrali. Ovu ili preko svojih udruženja, tako što će državnih organa. Mnogo značajnija slobodnih medija koji prate rad državnih tome obavještavaju javnost.

4.1.2. Vladavina prava

Još jedna karakteristika demokratskog društva je zasnovanost na vladavini prava. Ovo znači da je odnos između države i građana uređen zakonima, da je za spor o primjeni zakona nadležan nezavisni sud, a da građani nijesu pušteni na milost i nemilost proizvoljnim postupcima izvršne vlasti.

Zakon važi jednako za sve bez izbora na lične osobine ili društveni položaj. Pred zakonom su svi jednaki. U primjeni zakona od strane nadležnih organa ne smije biti diskriminacije i u jednakim situacijama pravo se mora jednako primijeniti.

4.1.3. Poštovanje ljudskih prava

Država koja ne poštuje ljudska prava, bez obzira kako sama sebe naziva, nije demokratska, čak iako je vlast izabrala većina građana i ako teorijski postoji vladavina prava.

Ako se podsjetimo primjera nacističke 1945. god.) vidjećemo da većina može diskriminirati ili potpuno uništi manjinu, a da u pravilnoj proceduri i koji se jednako služi za uskraćivanje osnovnih ljudskih prava, odnosno za krajnje nečovječno postupanje. U tom ili u sličnim slučajevima ni volja većine ni vladavina prava ne znače mnogo. Pokazuje se da je poštovanje ljudskih prava, poštovanje dostojanstva pojedinaca u jednom društvu, osnovni kvalitet bez kojeg to društvo ne može biti demokratsko.

Njemačke (1933 – slobodno odlučiti da zakoni koji su donijeti primjenjuju mogu

odnosno za krajnje

BILJEŠKE

4.2. Policija³ i ljudska prava

Policija je jedan od organa izvršne vlasti ali sa posebnim ovlaštenjima i zadacima koji je čine najistaknutijim od svih državnih organa u smislu kontakta sa građanima i značaja za život zajednice. Često se kaže i da je policije *lice vlasti*. Zbog toga se od nje u demokratskom društvu veoma mnogo očekuje.

Za razliku od policije u nedemokratskim sistemima od koje se strahuje i koja predstavlja samo silu namijenjenu očuvanju režima, u demokratiji policija teži tome da bude *servis svih građana* kroz ostvarivanje svojih osnovnih zadataka:

- čuvanja javnog reda i mira,
- prevencije, otkrivanja i sprječavanja kriminala,
- zaštite ljudskih prava i
- pružanja pomoći i uslužnih funkcija građanstvu.

Najvažnija svrha ljudskih prava je tretiranje posebne vrste nepravde - zloupotrebe vlasti od strane države. Međunarodni standardi ljudskih prava imaju namjenu da spriječe da ljudi postanu žrtve takve zloupotrebe, kao i da im osiguraju pravnu zaštitu, ako postanu žrtve. Neke povrede ljudskih prava su same po sebi krivična djela - na primjer mučenje, kao i protivzakonita ubistva koja počine državni predstavnici.

I zločinci imaju ljudska prava, npr. pravo na pravično suđenje i pravo na čovječno postupanje u pritvoru. Pošto ih sud osudi za neko krivično djelo, oni mogu izgubiti pravo na slobodu kretanja ako su osuđeni na zatvorsku kaznu.

Policija mora da ima na umu da se tokom istrage krivičnih djela sreće sa osumnjičenima, a ne sa licima osuđenim za krivično djelo. Bez obzira koliko je policajac siguran da je osumnjičeni kriv, samo sud može nekog proglasiti krivim. To je suštinski element prava na pravično suđenje, a pravila koja se odnose na ovo pravo koncipirana su tako da spriječe osudu nevinih lica za krivična djela koja nisu počinili.

Sudske greške zbog kojih nevini ljudi bivaju proglašeni krivima tako što policija ne poštuje ljudska prava, ozbiljno podrivaju povjerenje u policiju i cio sistem krivičnog pravosuđa. Ovo ima za rezultat da ljudi odbijaju da sarađuju sa policijom i da joj pomažu, što umanjuje efikasnost policije.

4.3. Ko može da krši ljudska prava

Povreda ljudskih prava je kategorija nepravde koju može počiniti samo osoba kojoj je država povjerila ovlaštenje da u njeno ime upotrijebi silu. Ni zločinac ni terorista ne uživaju to povjerenje niti tu vlast. Kada zločinac ili terorista povrijedi ili ubije nekoga, on je izvršio teško krivično djelo, a nije počinio kršenje ljudskih prava. To nikako ne umanjuje učinjeno zlo i oni zaslužuju da za svoje zločine budu kažnjeni po zakonu.

Ovaj stav se može ilustrovati i razmatranjem postupaka službenika policije. Ako policajac u okviru svojih službenih dužnosti tokom informativnog razgovora fizički

³ Termin policija se odnosi na službenike Uprave policije i Komunalne policije.

napadne osumnjičenog kako bi ga zastrašio ne bi li priznao krivično djelo, takav postupak predstavljao bi krivično djelo (fizičkog napada), ali i kršenje ljudskih prava (zabrane zlostavljanja). Sa druge strane, ako se policajac koji nije na dužnosti i koji postupa u privatnom svojstvu posvađa i napadne nekoga, takvo postupanje predstavljalo bi krivično djelo, ali ne i kršenje ljudskih prava.

U svakom slučaju, predstavnik policije treba da bude kažnjen za krivično djelo po zakonu, ali u prvom primjeru žrtva povrede ljudskog prava imala bi pravo na obeštećenje od države.

U pogledu sprječavanja mučenja i otkrivanja i kažnjavanja počilaca mučenja, međunarodni instrumenti proširili su pojam odgovornosti tako da on konkretno uključuje i ova kršenja ljudskih prava.

Zahtjev za poštovanjem ljudskih prava tijesno je povezan sa efikasnim obavljanjem policijskih funkcija. Npr. zakon štiti ljudska prava, a policija primjenjuje zakon – u cilju sprječavanja i otkrivanja krivičnih djela, zaštite društvenog poretka i ljudskih prava. Rad policije se sastoji od izvršavanja policijskih funkcija uz istovremeno poštovanje ljudskih prava. Kršenje ljudskih prava, kršenje zakona da bi se zakon primijenio ne predstavlja efikasan rad policije – bez obzira na rezultate koji se mogu time postići. Kada policija krši zakon da bi ga primijenila, ona ne smanjuje kriminalitet, već ga uvećava. Samo ako policija ne poštuje ljudska prava odnos između policije i ljudskih prava je negativan a policajci se smatraju prestupnicima. Kada se to dogodi, onda rad policije nije efikasan.

Principi na kojima se zasnivaju ljudska prava – poštovanje ljudskog dostojanstva i univerzalnost, neutudivost i jednakost prava - nisu zabrane ni ograničenja, to su značajni humanitarni principi koje podržava vladavina prava. Oni obezbjeđuju veoma pozitivne osnove za odnos između onih koji sprovode “državnu vlast” i onih u čije ime se ona ostvaruje – pojedinaca i grupa unutar društva.

4.4. Dozvoljena ograničenja ljudskih prava

Međunarodni ugovori o ljudskim pravima dozvoljavaju državama članicama da ograniče uživanje garantovanih prava u određenim okolnostima ili da privremeno isključe primjenu određenih prava u izuzetnim okolnostima putem tzv. derogacije (čl.4. PGP, čl. 15 EKLJP). Treba imati na umu da je uživanje ljudskih prava jednog čovjeka, prije svega ograničeno pravima drugog, odnosno, nije dozvoljeno koristiti svoja prava tako da se zloupotrebavaju i krše prava drugih.

1. *Derogacija* ljudskih prava je pravo države da suspenduje uživanje određenih ljudskih prava. Dozvoljava se u slučaju rata, unutrašnjih nemira, pobune ili drugih opštih opasnosti koje ugrožavaju stanovništvo i državu, poput prirodnih katastrofa, požara, poplava i sl. U takvim okolnostima moguće je derogirati većinu prava, ali samo u skladu s određenom procedurom i samo za određeno vrijeme dok traje stanje opšte opasnosti. Međutim, derogacija apsolutno zaštićenih prava, (kao što su: pravo na život, zabrana mučenja i drugih svirepih, nehumanih i ponižavajućih kazni ili postupanja, zabrana ropstva, zabrana retroaktivne primjene krivičnog zakona, i dr.) nije dozvoljena ni pod kakvim okolnostima.

2. *Ugrađena ograničenja.* Ova ograničenja su predstavljena u vidu određenih izuzetaka od grantovanog prava. Na primjer, pravo na slobodu i bezbjednost ličnosti obuhvata mogućnost lišavanja slobode, odnosno predviđa okolnosti pod kojima je pritvor dozvoljen.
3. *Izborna (opciona) ograničenja* država ima pravo da uvede u opštem interesu. Za razliku od derogacije, u ovom slučaju prava se ne suspenduju već se ograničava obim njihovog uživanja. Na primjer, sloboda izražavanja može biti ograničena ako se koristi u cilju podsticanja rasne, vjerske ili nacionalne mržnje, ako je ograničenje potrebno u cilju zaštite javnog morala ili zdravlja (npr. dostupnost pornografije i sl.) ili zaštite ugleda i časti drugih (npr. slučaj klevete, uvrede). Takođe, sloboda udruživanja i okupljanja može biti ograničena ako je to neophodno za sprečavanje nereda ili zločina.

4.4.1. Ograničenja ljudskih prava policajaca

Kao i svi drugi građani i policajci imaju ljudska prava. Međutim, neka od njihovih ljudskih prava mogu biti dodatno ograničena. Razlog za ovo leži u posebnom značaju koji efikasna i nepristrasna policija ima za opstanak društva i njegov razvoj.

Međunarodno pravo predviđa četiri ljudska prava koja se mogu ograničiti pripadnicima policije:

1. pravo na slobodu političkog udruživanja;
2. pravo na organizovanje i pristupanje sindikatima;
3. pravo na štrajk;
4. pravo na mirno okupljanje.

Ova prava se međunarodnim dokumentima ne ograničavaju unaprijed, već se državama ostavlja mogućnost da ih ograniče prema sopstvenim potrebama.

BILJEŠKE

Blank area for notes.

PRAVA KOJA SE ODOSE NA ŽIVOT I FIZIČKI INTEGRITET

Cilj nastave:

Omogućiti polaznicima da steknu neophodna znanja o zaštiti i poštovanju prava na život kao i o nepovredivosti psihičkog i fizičkog integriteta.

Na kraju ove tematske oblasti, polaznik će moći da:

- vrednuje značaj zaštite i poštovanja prava na život;
- vrednuje značaj zaštite nepovredivosti psihičkog i fizičkog integriteta čovjeka;
- definiše pravo na život;
- definiše pojmove „nehumano postupanje“, „degradirajuće (ponižavajuće) postupanje“ i „mučenje“;
- navede motive i metode mučenja;
- objasni odgovornost države.

5. Pravo na život

Instrumenti:

- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, član 3
„Svako ima pravo na život, slobodu i bezbjednost ličnosti“;
- Evropska konvencija o ljudskim pravima, član 2
„Pravo na život svake osobe zaštićeno je zakonom. Niko ne može biti namjerno lišen života, sem prilikom izvršenja presude suda kojom je osuđen za zločin za koji je ova kazna predviđena zakonom.

Lišenje života se ne smatra protivno ovom članu ako proistekne iz upotrebe sile koja je apsolutno nužna:

- radi odbrane nekog lica od nezakonitog nasilja;
 - da bi se izvršilo zakonito lišenje slobode ili spriječilo bjekstvo lica zakonito lišenog slobode;
 - prilikom zakonitih mjera koje se preduzimaju u cilju suzbijanja nereda ili pobune“;
- Deklaracija Savjeta Evrope o policiji;
 - Kodeks ponašanja Ujedinjenih nacija za lica odgovorna za primjenu zakona;
 - Osnovni principi o upotrebi sile i vatrenog oružja od strane lica odgovornih za primjenu zakona;
 - Principi o efikasnom sprječavanju i istrazi pogubljenja bez propisanog suđenja, samovoljnih pogubljenja i pogubljenja po kratkom postupku.

Jasno je da je pravo na život najosnovnije pravo. EKLJP nalaže državama da donesu zakone koji zabranjuju izvjesne oblike ubijanja i sprječavaju proizvoljna ubijanja od strane države. Pojedinaac može biti lišen života na osnovu donešene presude zbog zločina zbog kojeg je smrtna kazna određena zakonom. Ukidanje smrtne kazne je ogroman korak naprijed za modernu demokratsku državu.

Jedan od ključnih faktora za održavanje odnosa povjerenja između javnosti i policije jeste pitanje bezbjednosti. Pretnje smrću treba da se uzmu ozbiljno. Sprječavanje krvnih delikata (ili drugih oblika nezakonitih ubistava) i istraga takvih zločina izuzetno su važne funkcije policije.

Kao što smo ranije rekli, zakon o ljudskim pravima bavi se odnosom između države i pojedinca, gdje država treba da se pobrine da se ova prava štite i poštuju. Kad god je to moguće, od pripadnika policije zahtijeva se da koriste nenasilna sredstva za održavanje reda, ali ponekad, policajci moraju da koriste silu ili vatreno oružje da bi zaštitili ljudske živote i to, nažalost, ponekad dovodi do smrtnog ishoda.

Član 2 EKLJP definiše situacije u kojima je dopuštena upotreba sile čija neželjena i nenamjeravana posljedica može biti i smrt. On, međutim, ne definiše situacije u kojima je dozvoljeno namjerno ubistvo pojedinca.

Evo šta kaže član 2:

„Povreda ovog člana jedino ne predstavlja lišavanje života koje se

javlja kao ishod korišćenja sile, koja je bila ništa drugo do apsolutno nužna:

- a. pri odbrani svake osobe od nezakonitog nasilja;
- b. u cilju sprovođenja zakonitog hapšenja ili sprječavanja bjekstva zakonski privedenih osoba;
- c. u cilju gušenja pobune ili otpora grupe u zakonski preduzetim akcijama.“

Policijски službenici treba da planiraju i kontrolišu policijske operacije sa ciljem da u najvećoj mogućoj mjeri smanje upotrebu smrtonosne sile i slučajni gubitak života. Da bi se policijskim službenicima olakšala procjena situacije na ulici, potrebni su im obuka za obavljanje policijskog posla bez primjene sile i jasne smjernice za upotrebu vatrenog oružja.

Ako sila mora da se upotrijebi, onda ona mora biti proporcionalna situaciji. Kada određujemo da li je sila proporcionalna situaciji, treba uzeti u obzir sljedeće činioce:

- vrstu cilja koji se postiže policijskom operacijom;
- uočene opasnosti po život ili opasnosti od teških povreda;
- stepen rizika da bi upotrijebljena sila mogla dovesti do gubitka života.

Koristeći potencijalno smrtonosnu silu, policajci uvijek moraju da imaju na umu da su ključni pojmovi kao „apsolutno nužno“ ili „proporcionalno“ okosnica njihovih akcija za očuvanje prava na život. Odluke Evropskog suda za ljudska prava jasno podupiru princip da je rukovodstvo policije odgovorno za akcije svojih potčinjenih.

Administrativne procedure bi trebalo da osiguraju precizno vođenje evidencije o svim takvim operacijama i na taj način omoguće pratnju istrage o smrti i utvrđivanje da li je policija poštovala ljudska prava. Ovakvo vođenje evidencije važno je za policajce jer im omogućava da se zaštite od nepravednih optužbi. Isti principi važe i za slučajeve kada je policija primijenila silu.

BILJEŠKE

5.1. Zabrana mučenja i drugih svirepih nehumanih i ponižavajućih kazni ili postupaka

Zabrana mučenja je apsolutna, što potvrđuju mnogi međunarodni i regionalni ugovori. Državama nije dozvoljeno ograničavanje tih prava ni iz kojeg razloga. Mučenje i zlostavljanje takođe su zabranjeni međunarodnim običajnim pravom. No uprkos tome još uvijek se sprovode, i to često. Možda je upravo u ovom trenutku netko podvrgnut takvim postupcima. Oni se sprovode nad osobama koje su lišene slobode, osobama koje pripadaju različitim etničkim, socijalnim i kulturnim grupama, mladima i starima, ženama i muškarcima. Nitko nije imun na mučenje. Žrtvom može postati svatko – bilo kada!

Dugo se mislilo da mučenje, nečovječni i ponižavajući postupci postoje isključivo u ratnim sukobima i robovlasničkim društvenim odnosima te se na njih nije obraćala pažnja u vrijeme mira. No detaljno istraživanje savremenih slučajeva mučenja, nečovječnih i ponižavajućih postupaka otkriva da teški oblici zlostavljanja nijesu samo stvar prošlosti.

Tokom vijekova, s napretkom i razvojem čovječanstva brutalne metode starog i srednjeg vijeka zamijenjene su složenijim, ali jednako okrutnim metodama. No njihov učinak i ishod nisu se promijenili. Mučenje i drugi teški oblici zlostavljanja i dalje čine ozbiljnu prijetnju ljudskoj sigurnosti te fizičkoj i psihičkoj cjelovitosti ljudskog bića. Stoga su prijeko potrebni usklađeni naponi za njihovo sprječavanje. Zahvaljujući razvoju međunarodnog prava te brzih i sveobuhvatnijih načina širenja informacija, u novije vrijeme raste svijest o problemu mučenja i ostalih teških oblika zlostavljanja.

5.2. Međunarodni standardi

- „Niko ne smije biti izložen mučenju ili svirepom, nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju“. (Član 5 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima)
- „Niko ne smije biti izložen mučenju ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju“. (Član 3 EKLJP)

5.3. Drugi instrumenti

- Deklaracija Savjeta Evrope o policiji;
- Kodeks ponašanja Ujedinjenih nacija za lica odgovornih za primjenu zakona;
- Evropska konvencija o sprječavanju mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja;
- Deklaracija o zaštiti svih lica od podvrgavanja mučenju i drugim svirepim, nečovječnim ili ponižavajućim postupanjima ili kažnjavanju;
- Konvencija UN protiv mučenja i drugih svirepih, nečovječnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka;
- Skup principa koji se primjenjuju za zaštitu svih lica koja su pritvorena ili zatvorena.

Evropska konvencija o sprječavanju mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja i Konvencija UN protiv mučenja i drugih svirepih, nečovjećnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka ustanovljavaju specijalne komitete protiv mučenja.

Komitet protiv mučenja Savjeta Evrope posjećuje države koje su potpisale Konvenciju i obilazi sva mjesta za koja smatra da služe za držanje pritvorenika uključujući zatvore, policijske stanice, vojne kasarne, psihijatrijske ustanove i sl.

Iako pravo na život nije zaštićeno u apsolutnom smislu, zabrana mučenja i sličnog postupanja je potpuna i apsolutna. Ne postoje izuzeci, mučenje nije dozvoljeno ni u toku ratnog stanja ili vanrednih okolnosti. Ovo dokazuje da je zabrana mučenja apsolutno ljudsko pravo koje se ni pod kojim okolnostima ne može ukinuti. Možemo zaključiti da se fizički i mentalni integritet ljudi štiti u većoj mjeri i od samog ljudskog života. Pravo na život se može ograničiti tamo gdje postoji smrtna kazna, dok mučenje nikada ne može biti zakonito. Deklaracija o policiji navodi da je obaveza policajca da otkáže poslušnost, odnosno, odbaci svako naređenje ili nalog koji uključuje mučenje ili neki drugi oblik nehumanog ili degradirajućeg postupanja ili kažnjavanja.

5.3.1. Definicija mučenja

Tokom prethodnih decenija, Evropski sud za ljudska prava precizno je definisao termine pomenute u članu 3 EKLJP:

„Nehumano postupanje“ je postupanje koje namjerno prouzrokuje ozbiljne mentalne ili psihičke patnje.

„Degradirajuće (ponižavajuće)“ je postupanje prema pojedincu ili kažnjavanje pojedinca koji grubo ponižava njega/nju pred drugima ili ga/je navodi da djela suprotno svojoj volji ili savjesti.

„Mučenje“ je pojačano, namjerno izazvano nehumano postupanje čiji cilj je iznuđivanje informacija ili priznanja, ili nanošenje povreda u cilju kažnjavanja.

Član 1 Konvencije protiv mučenja UN glasi:

Mučenje označava „svaki čin kojim se nekom licu namjerno nanose velike patnje, fizičke ili duševne, s ciljem da se od njega ili nekog trećeg lica dobiju obavještenja ili priznanja, da se kazni za neko djelo, koje je ono ili neko treće lice počinilo, da se uplaši ili da se na njega izvrši pritisak ili da se neko treće lice uplaši ili da se na njega izvrši pritisak ili iz neke druge pobude zasnovane na bilo kakvom obliku diskriminacije, kad takav bol, ili takve patnje nanosi službeno lice, ili neko drugo lice koje djeluje po službenoj dužnosti ili na osnovu izričitog naloga ili pristanka službenog lica. Mučenje se ne odnosi na bol i patnje koje proizilaze isključivo iz zakonitih kazni i neodvojivi su od njih ili su njima izazvani“.

I osumnjičeni teški kriminalci ili teroristi takođe imaju ljudska prava.

Uprkos činjenici da je moguće da oni posjeduju informacije neophodne za zaštitu drugih ljudi ili države, oni ipak ne smiju biti mučeni ili podvrgnuti nehumanom postupanju.

5.4. Motivi mučenja – zašto se primjenjuje mučenje?

Postoji više različitih motiva mučenja, no u srži svakog od njih su namjera i cilj. Mučenje i teški oblici zlostavljanja često se sprovode kao posljedica želje za iskazivanjem moći ili, jednostavno, za prikriivanjem slabosti. Tokom različitih perioda ljudske istorije, mučenje se koristilo kao sredstvo kontrole primjenom sile nad protivnicima ili ljudima čije su napredne ideje predstavljale prijetnju vlastima i vladajućem sistemu. Mučenje se često koristilo kao sredstvo političkog pritiska i tlačenja, kažnjavanja i osвете te ušutkivanje protivnika. Tradicionalno mučenje i drugi oblici zlostavljanja koriste se za dobijanje informacija i iznuđivanje priznanja, iako priznanja dobijena prinudom i fizičkom prisilom ne važe na sudu. Okrutni i ponižavajući postupci takođe se primjenjuju u svrhu prijetnji, zastrašivanja, dehumanizovanja, ponižavanja, usadivanja osjećaja beskorisnosti i inferiornosti te, u konačnom, poništavanju posebnosti. Sva ta djela, koja mogu biti podstaknuta različitim motivima, ostavljaju dugotrajne posljedice na ličnost žrtve. Fizička rehabilitacija i oporavak često traju godinama, a psihički ožiljci prate žrtvu do kraja života i često sprječavaju osjećaj životne ispunjenosti.

BILJEŠKE

5.5. Metode mučenja – kako se sprovodi mučenje?

Postoje različiti oblici mučenja. Iako se najčešće misli na nanošenje fizičkog bola, brojni su primjeri psihičkog mučenja kao što su prijetnje povrjeđivanjem ili ubistvom članova porodice ili izvođenja pritvorenika na strijeljanje manevarskom municijom i sl.

U načelu bilo koji predmet, od vode do kuhinjskog pribora, može se koristiti kao sredstvo mučenja. U današnje vrijeme oruđa i metode mučenja stalno se razvijaju, postajući još okrutnija i nečovječnija. Niz tehnika mučenja koje se danas upotrebljavaju ne ostavljaju vidljive tragove na tijelu, nego oštećuju unutrašnje organe i psihički integritet žrtve. Metode mučenja mogu se svrstati u dvije grupe: fizičke i psihičke.

Fizičko mučenje prouzrokuje neopisiv bol i ogromnu patnju žrtve. U najokrutnijim oblicima ono može dovesti do sakaćenja, unakaženja ili trajne povrede. Najčešće metode mučenja su bičevanje, udaranje metalnim predmetima, kamenjem, kablovima ili palicama, udaranje nogama i lupanje o zid. Metoda zvana *falaka* ili *phalange* (žestoko udaranje žrtve po tabanima) koristi se gotovo jednako često kao i metode elektro-šokova, davljenja, vezivanja i prženja cigaretama ili izlaganja jako niskim ili visokim temperaturama.

Psihičko mučenje obuhvata tehnike uskraćivanja ili iscrpljivanja kao što su uskraćivanje hrane, vode, sna i upotrebe sanitarnog čvora, tehnike uskraćivanja komunikacije, poput zatvaranja u samicu i zabrane kontakta s drugim zatvorenicima ili spoljnjim svijetom, tehnike iznuđivanja ili zaplašivanja poput prisilnog gledanja mučenja drugih ljudi, prijetnje smaknućem ili simulirano smaknuće, neprestano ponižavanje i zastrašivanje itd. Osim toga se kao sredstvo fizičkog i psihičkog onesposobljavanja žrtava često koristi seksualno nasilje.

U nekoliko slučajeva pred evropskim sudom za ljudska prava ukazano je na različite metode mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja:

- „palestinsko vješanje“ – optuženi je svučen do gola sa rukama vezanim na leđima i zatim obješen za ruke. Pored užasnog bola i poniženja, medicinski je dokazano da ovakvo postupanje dovodi do paralize;
- „pet tehnika“ – osumnjičeni su bili izloženi neprekidnoj buci, bili su prisiljeni da satima stoje okrenuti licem uz zid, da nose preko glave crne kapuljače, uskraćivan im je san i hrana. Ovih pet tehnika korišćene su tokom ispitivanja i kombinovane u cilju dezorijentacije i lomljenja volje osumnjičenih;
- „udaranje“ – bez obzira što su prethodne dvije metode mučenja mnogo teže i opasnije, nanošenje udaraca je takođe Evropski sud ocijenio kao oblik mučenja.

Sve nabrojane metode mučenja koristile su policije u evropskim zemljama prilikom istraživanja terorističkih akata. Međutim, Evropski sud za ljudska prava je zaključio „nesporne teškoće u vezi sa borbom protiv terorizma ne mogu biti razlog za ograničavanje zaštite i poštovanja fizičkog integriteta pojedinaca“.

Na žalost, slične metode mučenja i zlostavljanja poznate su i u praksi naše policije, kao i policija susjednih država. Primjeri „domaćih“ tehnika su: izolacija pritvorenika, ponižavanje vezivanjem za predmete u hodnicima policijskih stanica ili upotreba struje niskog napona u toku ispitivanja, batiranje i sl.

Da bi se policajcima pomoglo da ostanu u okviru zakona i da povećaju svoj profesionalizam, potrebno je da oni unapređuju i uvježbavaju svoj profesionalizam, tehničke vještine intervjuisanja lica osumnjičenih za krivična djela. U procesu dokazivanja krivice valjanost priznanja je ograničena i postalo je relativno uobičajeno, da advokat odbrane zastupa tezu kako je priznanje njegovog klijenta iznuđeno protivzakonitim policijskim postupkom. Zato se smatra da je obučavanje policajca za druge načine sprovođenja istrage zločina posebno korisno u cilju zakonitog i efikasnog prikupljanja dokaza. Ovdje treba posebno naglasiti značaj prikupljanja forenzičkih dokaza, naročito zbog toga što se, u mnogim slučajevima, tehnika analize DNK pokazala kao uspješna u dokazivanju nevinosti ili krivice.

Sve metode mučenja ozbiljno ugrožavaju dostojanstvo ljudskog bića i krše njegova/njena ljudska prava. Svijet slobodan od mučenja, bit će svijet u kojem ljudi neće jedni drugima namjerno nanositi bol niti upotrebljavati okrutna sredstva.

BILJEŠKE

5.6. Odgovornost države

Važno je naglasiti da država krši zabranu mučenja ako ne zabrani i spriječi svako mučenje ili ako ne kazni one koji počine ovakva djela. Ove obaveze, pored ostalog, uključuju sljedeće:

- propisivanje posebnog krivičnog djela mučenja i sličnog postupanja;
- istragu, optuživanje i kažnjavanje svih izvršilaca;
- obučavanje policije kako da spriječi praksu mučenja;
- obavezu policajaca da prijave sve slučajeve mučenja ili drugog zlostavljanja pritvorenih lica;
- zabranu pravdanja mučenja ili sličnih postupaka naređenjima pretpostavljenih ili vanrednim stanjem;
- izjave ili priznanja dobijena mučenjem ili zlostavljanjem ne smiju biti dokazi pred sudom.

Država je odgovorna za ljude lišene slobode. Odgovornost države je materijalna u vidu naknade štete oštećenim licima i međunarodna, u vidu političke, a u krajnjoj liniji i ekonomske odgovornosti zbog kršenja međunarodnih konvencija o ljudskim pravima.

U slučaju prijave mučenja za vrijeme zadržavanja od strane policije, državni organi moraju sprovesti efikasnu istragu i objasniti šta se desilo. Ako želi izbjeći odgovornost, država mora dokazati da su povrede nanijete prije ili poslije pritvaranja, a u protivnom se pretpostavlja da ih je nanijela policija. Zlostavljano lice nije dužno da identifikuje onoga ko ga je zlostavljao imenom i prezimenom. Ovi principi ustanovljeni su u praksi Evropskog suda za ljudska prava (presude u slučajevima *Tomasi protiv Francuske*, *Ribič protiv Austrije* i dr.).

5.7. Domaće pravo

Ustav Crne Gore štiti pravo na poštovanje ljudskog dostojanstva i fizičkog integriteta ličnosti (čl.24):

- jamči se poštovanje ljudske ličnosti i dostojanstva u krivičnom i svakom drugom postupku, u slučaju lišavanja, odnosno ograničenja slobode i za vrijeme izvršavanja kazne;
- zabranjeno je svako nasilje nad licem koje je lišeno slobode, odnosno kojem je sloboda ograničena kao i svako iznuđivanje priznanja i izjava;
- niko ne smije biti podvrgnut mučenju, ponižavajućem kažnjavanju i postupanju.

PRAVA OSJETLJIVIH GRUPA

Cilj nastave

Steći neophodna znanja o djelima počinjenim iz mržnje i sistemu zaštite ljudskih prava osjetljivih grupa, posebno djece, žena i nacionalnih, etničkih, vjerskih i jezičkih manjina.

Zadaci nastave

Na kraju ove nastavne jedinice polaznik će moći:

- definisati pojam „djela iz mržnje“;
- objasniti pojmove: tolerancija, netolerancija, rasizam, nacionalizam, ksenofobija, antisemitizam, homofobija;
- definisati prava osjetljivih grupa prema međunarodnim standardima;
- nabrojati barem 5 od 11 kategorija osjetljivih grupa;
- objasniti pojam prava djece u odnosu na informacije predstavljene na času;
- nabrojati barem 5 posebnih postupanja prema djeci od 10 istaknutih u materijalu;
- objasniti pojam prava žena u odnosu na informacije predstavljene na času;
- razlikovati tri načina diskriminacije žena prema podacima prezentovanim u toku časa;
- uočavati značaj posebnog postupanja prema ženama u skladu sa moralnim i zakonskim normama;
- uočavati značaj prava nacionalnih, etničkih, vjerskih i jezičkih manjina.

6. Krivična djela počinjena iz mržnje

Krivična djela počinjena iz mržnje su djela zasnovana na predrasudama. Ova djela dešavaju se posvuda; nijedno društvo nije otporno na posljedice predrasuda i netrpeljivosti. Pojedina krivična djela počinjena iz mržnje nose sjeme mogućih sukoba, s obzirom na to da mogu eskalirati, kako u broju, tako i u stepenu nasilja. Ako se prepoznaju kao takva, i ako se preduzmu odlučne mjere, krug nasilja se može zaustaviti.

6.1. Pojmovi koje treba znati

Rasizam je teorija, odnosno ideologija, po kojoj između rasa koje čine ljudski rod postoje značajne biološki uslovljene razlike. Gotovo uvijek, rasistička ideologija vezana je s idejom da je “miješanje rasa” nepoželjno te da su neke rase vrednije, prirodno superiornije od drugih, pa je prirodno da budu u superiornom položaju što opravdava korištenje sile da se taj položaj održi i spriječi “kvarenje” rase.

Nacionalizam je izdizanje sopstvene nacije kao bolje i vrednije, u odnosu na druge. Blizak je **šovinizmu** - podstrekivanju i zagovaranju nacionalne netrpeljivosti i isključivosti.

Ksenofobija je fenomen star koliko i društvo, a posebno je primjetan u vremenima krize koja generira ljudske frustracije. Označava strah ili anksioznost (unutrašnji strah, uplašenost) prema strancima i njihovim vrijednostima, običajima i navikama ili nepoznatom. Porijeklo riječi dolazi iz grčkog jezika u kojemu *ksenos* znači stranac, a *fobos* označava strah. Na primjer, rasizam se ponekad opisuje kao oblik ksenofobije. „Hrani” se etničkim i vjerskim predrasudama, rasizmom, nacionalizmom i šovinizmom.

Netolerancija (netrpeljivost) je nedostatak poštovanja za tuđe navike i vjerovanja. Oslikava se u tome što neko nije voljan dopustiti drugim ljudima djelovati na drugačiji način ili imati drugačija mišljenja. Može značiti da su ljudi isključeni ili odbačeni zbog vjere, njihove seksualnosti, ili čak zbog odjeće i frizure.

Tolerancija (definicija UNESCO) je poštovanje, prihvatanje i uvažavanje bogatstva različitosti u našim kulturama, naša forma izražavanja i način da budemo ljudi. Ona je zasnovana na znanju, otvorenosti, komunikaciji i slobodi mišljenja, savjesti i uvjerenju. Tolerancija je harmonija u različitostima. To nije samo moralna dužnost, to je takođe politički i zakonit zahtjev. Tolerancija, vrlina koja mir može učiniti mogućim, doprinosi mijenjanju kulture rata u kulturu mira.

Tolerancija nije koncesija, dobrodušnost ili popustljivost. Tolerancija je, iznad svega aktivan stav podstaknut priznanjem univerzalnih ljudskih prava i fundamentalnih sloboda drugih. Nikako se ne može koristiti kao opravdanje za kršenje fundamentalnih vrijednosti. Tolerancija treba da je primjenljiva od pojedinaca, grupa i država. Ona uključuje odbacivanje dogmatizma i apsolutizma i potvrđuje standarde postavljene u instrumentima internacionalnih ljudskih prava.

Antisemitizam predstavlja netrpeljivost, mržnju ili predrasude prema Jevrejima. To je pokret kojem je cilj borba protiv učešća Jevreja u privrednom, političkom i duhovnom životu (antisemitski - protivjevrejski pokret). Ova pojava postoji još od srednjeg vijeka, a vrhunac je dostigla sredinom 20. vijeka kada je u genocidu Hitlerove nacističke Njemačke stradalo oko šest miliona Jevreja.

Homofobija (grč. homos - isti i fobos - strah) jeste strah ili mržnja orijentisana prema homoseksualcima. Pojam homofoba se odnosi na ljude koji imaju snažna negativna osećanja prema osobama homoseksualne orijentacije i na osobe koje podržavaju (aktivno ili novcem i uticajem) antihomoseksualne aktivnosti. Postoji institucijalna homofobija (u ekonomiji, politici, obrazovanju, religiji, socijalnoj zaštiti), lična homofobija (osobe koje iskazuju nasilje i otvoreno neprijateljstvo) i internalizovana homofobija (unutrašnji sukobi izazvani stvarnom ili zamišljenom homoseksualnom orijentacijom).

BILJEŠKE

A large rectangular box with a thin black border, intended for notes. In the top-left corner, there is a small, stylized illustration of a blue and silver pen nib with a red and blue ink trail.

6.2. Šta je to krivično djelo počinjeno iz mržnje?⁴

Krivična djela počinjena iz mržnje opisuju se kao krivična djela motivisana netrpeljivošću prema određenim grupama u društvu.

Krivična djela počinjena iz mržnje podliježu sljedećim kriterijumima:

- Djelo počinjeno iz mržnje mora biti propisano kao krivično djelo u krivičnom zakonu;
- Krivično djelo počinjeno iz mržnje mora biti motivisano predrasudom.

„Motivisano predrasudom“ znači da je počinitelj izabrao žrtvu krivičnog djela na osnovu *zaštićenih karakteristika*.

- Žrtva može biti jedna osoba, više osoba ili imovina, koja se dovodi u vezu sa grupom koja dijeli zaštićene karakteristike.
- Zaštićena karakteristika je osnovna ili glavna karakteristika koju dijele članovi grupe, kao što je rasa, religija, nacionalna pripadnost, jezik ili seksualna orijentacija.

6.2.1. Krivično djelo + predrasuda kao motiv = krivično djelo počinjeno iz mržnje

Krivično djelo počinjeno iz mržnje nije uslovljeno time da počinitelj osjeća mržnju. Umjesto toga, ono zahtijeva da je krivično djelo motivisano predrasudom. Predrasuda znači da osoba ima stereotipna predubjeđenja prema nekoj osobi ili grupi. Pošto su ova krivična djela počinjena zbog onoga što određena žrtva, žrtve ili imovina predstavljaju, počinitelj ne mora imati nikakvih osjećanja prema pojedinačnoj žrtvi.

Primjer

Tinejdžeri se upute ka jevrejskom groblju, gdje sruše nekoliko nadgrobni spomenika, a na ostalima sprejem iscrtaju kukaste krstove. Nadgrobni spomenici su nasumice izabrani.

Ovo je krivično djelo počinjeno iz mržnje; grafiti su dokaz predrasude, kao motiva, iako mržnja počinitelja nije usmjerena prema nekoj određenoj osobi.

6.2.2. Žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje

Svako može biti žrtva krivičnog djela počinjenog iz mržnje, iako su žrtve najčešće članovi manjinskih zajednica. Imovina, koja pripada ili se dovodi u vezu sa zajednicom, kao što su vjerski objekti, takođe je meta krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Sa svim krivičnim djelima počinjenim iz mržnje mora se postupati s podjednakom ozbiljnošću, bez obzira na to ko je žrtva, a ko počinitelj.

⁴ Preuzeto iz: Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje, Priručnik za Bosnu i Hercegovinu, OSCE/ODIHR, 2010., str. 7 i 8.

6.3. Prava osjetljivih grupa

Prava osjetljivih grupa je termin koji se koristi za prava pojedinca koji pripada grupama izdvojenim po osjetljivosti svog društvenog položaja, a koji su najčešće žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje. "Osjetljiv položaj" može proizilaziti iz psihičke i fizičke zavisnosti od drugih, trajne diskriminacije i isključivanja i sl.

Posebno osjetljive grupe

(prema "Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima" i drugim instrumentima ljudskih prava)

- Djeca i mladi,
- žene,
- lezbejke i homoseksualci,
- starije osobe,
- osobe s posebnim potrebama,
- bolesnici, uključujući osobe oboljele od AIDS – a,
- migranti i njihove porodice,
- izbjeglice,
- azilanti i osobe bez državljanstva,
- nacionalne, etničke, vjerske i jezičke manjine
- starosjedioci.

6.4. Prava maloljetnika

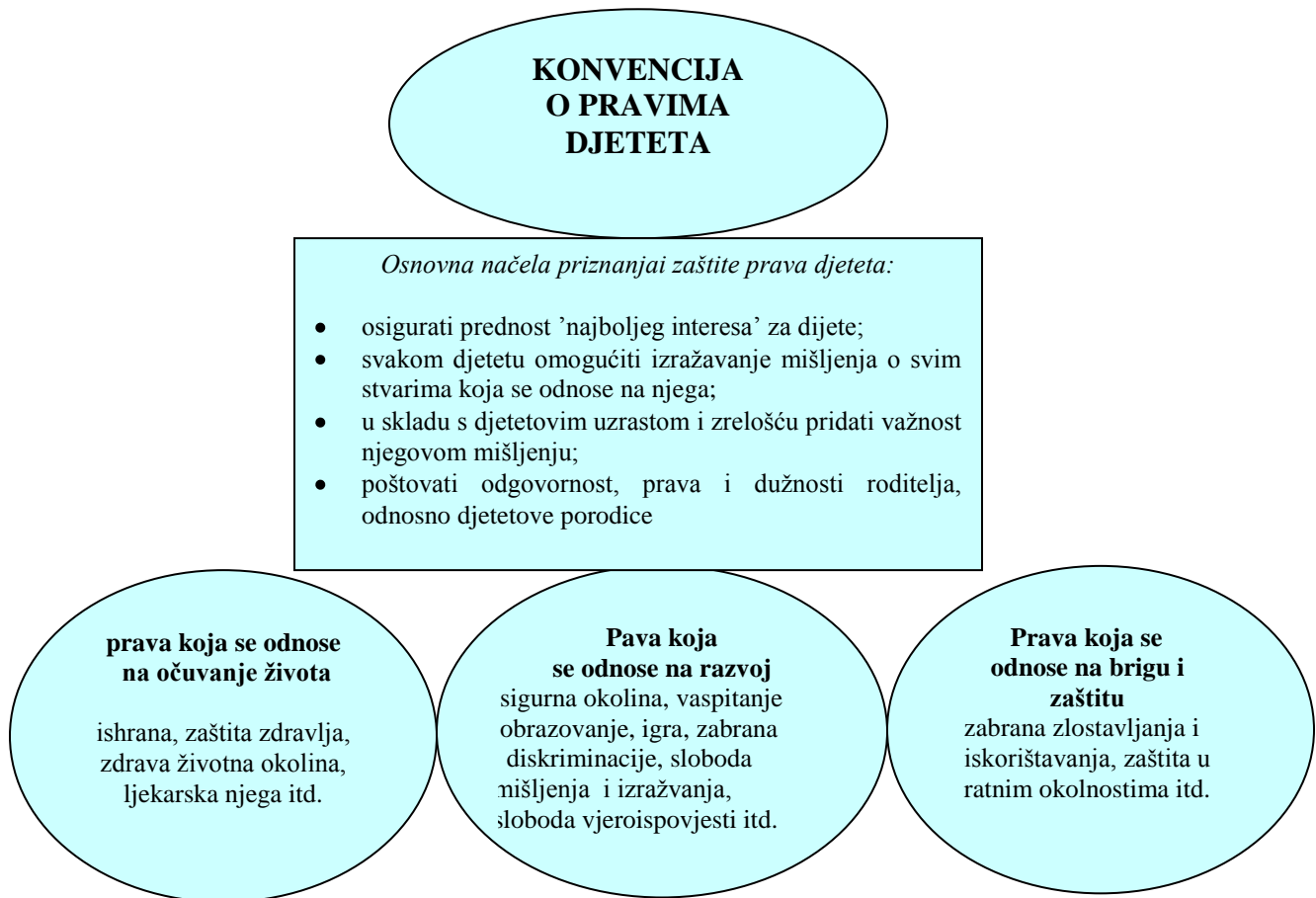
Maloljetnici su glavni nosioci svih ljudskih prava i sloboda. Pored toga, oni su zaštićeni instrumentima koji podrazumijevaju njihov specijalni status i potrebe, kao što su zaštita i bezbjednost maloljetnika u sukobu sa zakonom, zaštitu maloljetnika od zlostavljanja, zapuštenosti i eksploatacije, i posebnim mjerama za sprječavanje delikvencije maloljetnika. Ujedinjene nacije su razvile "minimalni standard pravila za sprovođenje pravde za maloljetnike" ("Pekinška pravila") i "Uputstvo za sprječavanje maloljetničke delikvencije" (Uputstvo Rijada). Djeca treba da imaju sva ljudska prava garantovana za punoljetna lica, ali uz to zahtijevaju i posebnu pažnju.

Sljedeća pravila treba poštovati u odnosu prema djeci:

- prema djeci treba da se postupa na način koji promoviše njihova osjećanja i dostojanstvo; mora im se omogućiti integracija u društvo; treba izaći u susret potrebama tog uzrasta;
- djeca ne smiju biti podvrgnuta mučenju, svirepom, nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju, tjelesnom kažnjavanju;
- pritvaranje ili zatvaranje djece treba da bude krajnja mjera, kao posljednja i treba da bude za najkraće moguće vrijeme;
- djecu treba odvojiti od punoljetnih zatvorenika;
- pritvorenoj djeci treba dozvoliti da primaju posjete i da se dopisuju sa članovima porodice;
- u zakonu treba da se utvrdi minimalno godište koje podliježe krivičnoj odgovornosti;

- treba da budu predviđeni vansudski postupci i alternative institucionalnog staranja;
- privatnost djeteta treba da se poštuje, da se kompletiraju i obezbijede podaci koji treba da se čuvaju i drže u tajnosti;
- upotreba fizičkog obuzdavanja i sile nad djecom treba da je izuzetna, sila se upotrebljava samo kada druge kontrolne mjere ne daju rezultate i samo za najkraće moguće vrijeme;
- roditelji treba da budu informisani o bilo kakvom hapšenju, pritvaranju, prebacivanju, bolesti, povredi ili smrti.

Načela zaštite i kategorije prava koje štiti “Konvencija o pravima djeteta” UN:

6.5. Prava žena

Pod pravima žena misli se na skup moralnih i pravnih načela kojima je svrha osiguranje jednakosti i ravnopravnosti žena i muškaraca u svim područjima života i rada.

6.5.1. O polu i rodu

“Pol” se odnosi na biološke (anatomske i fiziološke razlike - hormoni, hromozomi) razlike između žena i muškaraca. One su uglavnom trajne i univerzalne.

Pojam “Rod” se odnosi na društveno konstruisane uloge žena i muškaraca. Način na koji jedno društvo vidi ulogu žene i muškarca i šta od njih očekuje (društvena očekivanja vezana za rodne uloge) zavisi od niza faktora: kulturnih, političkih, ekonomskih, društvenih i religioznih. Na njega podjednako utiču: običaji, pravo, klasna i etnička pripadnost, kao i predrasude koje su prisutne u datom društvu. Stavovi i ponašanja prema rodu naučeni su i mogu se mijenjati.

Razlike u poimanju društvenih uloga muškaraca i žena mogu se uočiti u različitim kontekstima:

- *društvenom* - različita očekivanja od društvenih uloga žena i muškaraca: muškarac je glava porodice i onaj koji zarađuje; žena je ona koja rađa, hrani i njeguje (djecu i stare);
- *političkom* - razlike u načinima na koje žene i muškarci stiču i dijele moć i autoritet: muškarci su više prisutni u nacionalnoj i visokoj politici, žene su prisutnije na lokalnom nivou i u lokalnoj politici, koja je povezana sa njihovim ulogama u domaćinstvu;
- *obrazovnom* - razlike u mogućnostima sticanja obrazovanja i različitim očekivanjima od djevojčica i dječaka: porodica daje prednost obrazovanju dječaka u odnosu na obrazovanje djevojčica; djevojčice odlaze uglavnom na manje prestižne škole, fakultete, smjerove;
- *ekonomskom* - razlike u mogućnostima u sticanju karijere, učešću u kontroli finansija i drugih produktivnih vrijednosti; korišćenju kredita i zajmova; vlasništvu nad zemljom. (Preuzeto iz Glasa razlike - Grupa za promociju ženskih političkih prava, glas.razlike@sezampro.rs)

Prema definiciji Savjeta Evrope rod je «društveno konstruisana definicija muškarca i žene. To je društveno oblikovanje biološkog pola, određeno shvatanjem društvenih zadataka, djelovanja i uloga pripisanih muškarcima i ženama u javnom i privatnom životu. To je kulturološki specifična definicija femininosti i maskuliniteta i promjenljiva je u zavisnosti od konteksta (vrijeme i socijalni prostor). Konstrukcija i reprodukcija roda zauzima mjesto i na individualnom i na društvenom nivou. Oba nivoa su jednako važna. Individualni nivo znači da ljudska bića kroz svoje aktivnosti oblikuju rodne uloge i norme i reprodukuju ih prilagođavajući se očekivanjima. Sve je veća svijest o tome da bi rod trebalo da bude uzet u obzir na političkom i institucionalnom nivou. Rod nije samo društveno konstruisana definicija muškarca i žene. To je i društveno konstruisana definicija odnosa između polova. U većini životnih područja ova konstrukcija sadrži nejednak odnos moći, u kojem postoji muška dominacija i ženska subordinacija. U mnogim aspektima muškarci sa zadacima, ulogama, ponašanjem i vrijednostima koje im

se pripisuju više se vrjednuju od žena i onog što se uz njih vezuje. Sve se više prepoznaje ta karakteristika društva da je pristrasno, pod uticajem muškog: muška uloga je preuzeta kao norma za društvo kao cjelinu, što se reflektuje u politici i društvenim strukturama. Politika i strukture društva često nenamjerno reprodukuju rodnu neravnopravnost.» (Izvor: *Spol i rod pod povećalom*, navedeno prema Lithander; 2000.)

6.5.2. Međunarodna zaštita ljudskih prava

Građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava žena uređena su nizom opštih i posebnih dokumenata Ujedinjenih nacija i Međunarodne organizacije.

Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena

- Pravo na ravnopravno učešće u javnom i političkom životu, uključujući rad u nevladinim i drugim organizacijama,
- pravo na obavljanje funkcija u najvišim organima svoje zemlje i međunarodnim organizacijama,
- pravo na jednak postupak prilikom dobijanja, promjene ili zadržavanja državljanstva nakon sklapanja braka,
- pravo na jednakost u vaspitanju i obrazovanju, uključujući pristup vaspitnoobrazovnim ustanovama i stručnom usavršavanju na svim nivoima,
- pravo na jednake uslove zapošljavanja, nagrađivanja u radu, odmora i dr.,
- pravo na posebne uslove rada i besplatnu zdravstvenu zaštitu tokom trudnoće, uključujući pravo na slobodu od sankcija zbog trudnoće, porodijskog ili bračnog statusa,
- pravo na socijalnu i drugu pomoć,
- pravo na ravnopravnost pred zakonom prilikom izbora supružnika, sklapanja braka, ispunjavanja roditeljskih obaveza, osiguranja porodičnog života i imovine.

Ova prava uključuju pravo na život, jednakost, slobodu i bezbjednost, jednaku zaštitu po zakonu, slobodu od diskriminacije, povoljne uslove rada, slobodu od mučenja i drugih svirepih, nečovječnih i ponižavajućih postupanja i kažnjavanja.

BILJEŠKE

6.5.3. Šta sve podrazumijeva nasilje nad ženama i šta je zadatak policije?

- Nasilje nad ženama može biti fizičko, seksualno ili psihičko i uključuje: seksualno zlostavljanje, uslov mirazom, silovanje u braku, tradicionalnu praksu upotrebe sile, vanbračno silovanje i nasilje upotrebljeno radi iskorištavanja.
- Nasilje nad ženama, u svim oblicima, povređuje i narušava ili poništava ljudska prava i osnovne slobode.
- Policija treba da uvijek bava prevenciju, istragu i hapšenje za sva nasilna djela protiv žene, bez obzira da li je učinjeno od strane javnih službenika ili privatnih lica, u kući, u društvu ili u državnim institucijama.
- Policija treba da preduzme oštrije akcije da bi se spriječilo žrtvovanje žene i treba da osigura da se ponovna žrtva ne dogodi, kao rezultat policijskog nerada ili zbog prakse omalovažavanja polova.
- Nasilje nad ženom je krivično djelo i mora se tako tretirati, čak i ako se pojavi u porodici.

6.5.3.1. Nasilje u porodici

Poseban oblik nasilja nad ženama predstavlja, najčešće skriveno, nasilje u porodici. Žene, a ponekad i djeca, u slučajevima domaćeg nasilja, žrtve su dugotrajnog fizičkog, psihičkog ili seksualnog zlostavljanja, ekonomskog iskorištavanja, uništavanja imovine i drugih oblika nasilničkog ponašanja.

Najčešći razlozi za ovo krivično djelo: alkohol, narkotici, psihičko oboljenje izvršioca ili stav izvršioca da su članovi njegove porodice njegovo vlasništvo i da ih može „kažnjavati“ bez zakonskih posljedica.

6.5.3.2. Trgovina ženama

Trgovina ženama je najčešći vid trgovine ljudima koja je jedan od oblika organizovanog kriminala. Žene se ekonomski iskorišćavaju prisiljavanjem na prostituciju. Lišene su slobode kretanja, oduzimanjem dokumenata i stalnim prijetnjama, fizičkim zlostavljanjem, kao i konkretnim mjerama lišavanja slobode, zaključavanjem, vezivanjem i sl. (Kršenje prava na zabranu ropstva.) Žrtve su najčešće strane državljanke.

6.5.4. Žene lišene slobode

Ako govorimo o ženi prestupniku i lišenju slobode žena, one, sem opštih prava prilikom lišenja slobode, zaslužuju i posebnu pažnju.

Policajci treba da imaju u vidu sljedeće:

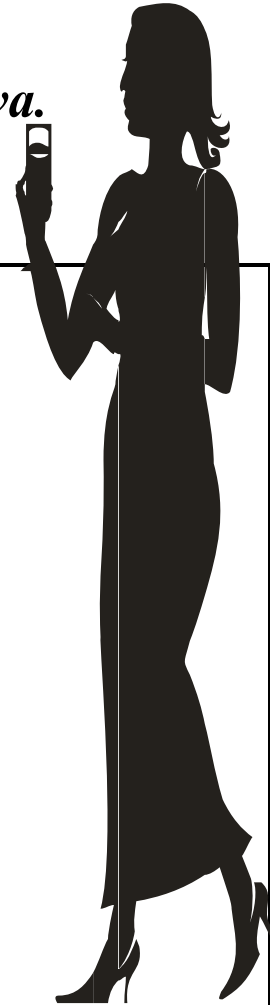
- žene treba da budu smještene odvojeno od muškaraca, po mogućnosti u odvojenim objektima.,
- zadržane treba da pretresaju i čuvaju žene policajci,
- lišenje slobode trudnice mora biti izuzetak i nikada se ne smije ugroziti njeno zdravlje i zdravlje nerođenog djeteta,
- žene se ne smije lišiti slobode u toku porođaja,

- ukoliko se već nalazi u pritvoru mora se obezbijediti sva neophodna preporođajna i poslijeporođajna pažnja i zaštita.

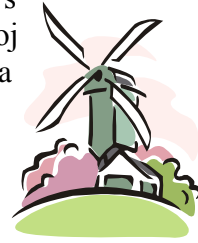
***Diskriminacija žena
je nepravedna
i predstavlja
krivično djelo protiv dostojanstva.***

BILJEŠKE

6.6. Prava nacionalnih, etničkih, vjerskih i jezičkih manjina

Zaštita prava i sloboda manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika postala je danas jedno od najvažnijih pitanja u Evropi. S obzirom na dešavanja s kraja XX vijeka, kako u međunarodnim odnosima i međunarodnopravnoj regulativi, tako i u pozitivnopravnim sistemima zemalja regiona, ova problematika dobija posebno, a često i primarno mjesto.

Priznavanje i očuvanje manjina oduvijek je predstavljalo, a danas naročito, važan faktor stabilnosti i bezbjednosti u svim regionima svijeta. Za Evropu, a posebno za Jugoistočnu Evropu, ovo pitanje je u pogledu ukupne bezbjednosti i stabilnosti od egzistencijalne važnosti. Danas kada više ne postoje etničke ili nacionalno čiste države, zadovoljavajući položaj manjina je uslov opstanka samih država. Podatak da u svijetu postoji skoro dvadeset puta više etničkih grupa nego međunarodno priznatih država, čini manjinsko pitanje još aktuelnijim.

Poštovanje ljudskih, a naročito manjinskih prava, preduslov je za demokratiju i razvoj društva u cjelini. Jer, bez garancija osnovnih prava i sloboda čovjeka, bez slobodnog pojedinca, nema ni zdravog kolektiviteta. Ne može se govoriti niti o demokratiji niti o slobodi i pravdi, ukoliko nema poštovanja razlika. Šta više, značaj pitanja poštovanja i zaštite, kako individualnih tako i kolektivnih prava manjina u ovom regionu je dalekosežan, a u direktnoj je vezi sa dugoročnim konceptom mira i stabilnosti u Evropi.

6.6.1. Istorijski razvoj manjinskih prava

Sve do kraja Prvog svjetskog rata pod manjinom i zaštitom manjina podrazumijevale su se, prije svega, vjerske manjine. Ustanova manjinske zaštite pojavila se u doba vjerskih ratova, kada je na međunarodnom planu trebalo obezbijediti bar minimalni vjersku trpeljivost.⁵ Tek od tog vremena se pod manjinom podrazumijevaju manjine po rasi, vjeri i jeziku. U mnogo izrazitijem vidu manjinsku zaštitu srećemo u XIX veku, u doba snažnih nacionalnih pokreta i porasta težnji podjarmljenih naroda za stvaranjem svojih nacionalnih država.⁶ U pogledu pravnog položaja manjina treba naglasiti da u to doba manjine nisu posjedovale međunarodnopravni subjektivitet, već su bili samo objekti određene, i to samo djelimične zaštite. Ideja o opštoj zaštiti manjina javila se tek u toku Prvog svjetskog rata kao posljedica sve snažnije afirmacije načela samoopredjeljenja naroda.

Naučna institucija međunarodnog prava, kao Institut za međunarodno pravo, formulisala je Deklaraciju o pravima čovjeka 12. oktobra 1929. godine. Prije toga Međunarodna diplomatska akademija o ljudskim pravima u Rezoluciji o ljudskim pravima od 8. novembra 1928. godine i ovim intelektualnim radom unapređuje ljudska prava, pledirajući na donošenje međunarodnih akata.

Tokom istorijskog razvoja manjinske zaštite izbijali su kao dominantni atributi manjina, prvo vjerski, zatim nacionalni, a danas u UN prešlo se na jedno šire područje, etnički

⁵ Avramov, S., Kreća, M.: *Međunarodno javno pravo*, Beograd, Savremena administracija, 2003, str. 338.

atribut (zajedničko porijeklo, tradicija, kultura, jezik) uzima se kao najznačajnije obilježje manjine.

6.6.2. Zaštita manjina u međunarodnom pravu

Pojam, naziv i definicija manjina

Iako postoji evidentan porast raznih međunarodnih pravnih akata i drugih dokumenata koji se u cjelosti ili djelimično bave problematikom zaštite manjina, nema jedinstvenog pristupa u pogledu samog pojma, tj. naziva za manjine, koje se, naopštije, mogu nazvati kao „oni kolektiviteti koji su brojčano u manjini, a od ostalog stanovništva se razlikuju po svojim posebnim obilježjima, kao što su jezik, nacionalna ili etnička pripadnost ili porijeklo, vjeroispovjest i slične osobenosti. Ako se u pogledu onih manjina, koje se odlikuju samo nekom karakteristikom, prije svega jezikom ili vjerom, rješenje nameće samo po sebi („jezičke“, odnosno „vjerske manjine“), i dalje ostaje pitanje kako nazvati one manjine koje se odlikuju skupom takvih elemenata (jezik, porijeklo, običaji i sl.), tj. nečim što se, posmatrano u cjelini, obično naziva etničkom osobenošću⁷“.

U zavisnosti od termina za koje se opredjeli zakonodavac svake konkretne zemlje, može se suziti ili proširiti krug grupa, odnosno lica koja se mogu pozvati na utvrđenu manjinsku zaštitu.

Komparativna iskustva ukazuju da sam izraz „manjina“ često nije dovoljan. Iako ovaj izraz jasno ukazuje na manjinsko svojstvo odnosno grupe (činjenicu da je ona u datum društvu ili na određenom području u manjini), ovaj izraz je bliže ne definiše. U savremenoj praksi često se koriste izrazi: „nacionalne manjine“, „etničke manjine“ i „etničke manjinske zajednice“. Izraz „etničke manjine“, koji se vrlo često koristi u međunarodnim dokumentima i drugim relevantnim izvorima, ima dovoljno definisan obuhvat. Naime, ovaj naziv, s jedne strane, obuhvata samo one manjine koje se po etničkim osobenostima razlikuju od većinskog stanovništva, a, s druge strane, odnosi se na sve takve kolektivitete, pošto (za razliku od termina „nacionalne manjine“) ne insistira na tome da oni čine dio neke nacije⁸.

S obzirom na to da međunarodno pravo ne daje neku opšteprihvaćenu definiciju manjina, države su slobodne da same, po svojoj volji i prema svojim prilikama, a u prvom redu, interesima, određuju koje će sve grupe smatrati navedenim kolektivitetima.

⁷ Prema: Krivokapic Dr Boris, Zaštita manjina: istorijski razvoj, osnovna pitanja i zaštita u okviru UN, Ministarstvo SCG za ljudska i manjinska prava, Institut za uporedno pravo, Službeni list SCG, Građevinska knjiga, Beograd, 2004, str. 186;

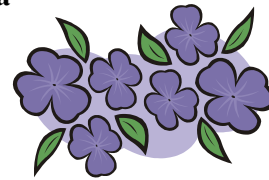
⁸ Nacija – etnička zajednica velikih grupa ljudi koji su povezani jedinstvom teritorije, ekonomskog života, jedinstvom kulture i jedinstvenim jezikom, na osnovu čega se razvijaju i različite druge zajedničke osobine (kao psihičke i druge). Kao najviši stupanj etničke zajednice, nacija nastaje iz naroda sa nastankom kapitalističkog društva. U ovo doba formira se nacionalna svijest koja je mnogo jača od svijesti koja ujedinjuje ljude u narodu, i rađa se težnja za formiranjem nacionalnih država po principu jedna nacija jedna država (koji se princip inače ne ostvaruje dosljedno). (Pravna enciklopedija, tom I, Savremena administracija, Beograd, 1985, str. 845);

Za potrebe unutrašnjeg zakonodavstva i prakse pojedinih država, često je najcjelishodnije rješenje manjine odrediti tako što će one biti proimenice navedene u odgovarajućem pravnom aktu, najbolje u ustavu zemlje⁹. Time se na najjednostavniji, a opet najjasniji način, utvrđuje koje manjine postoje u zemlji, odnosno ko ima pravo da se koristi manjinskom zaštitom.

Konačno, važno opredjeljenje koje se postavlja pred zakonodavca je i pitanje „brojnosti” tog kolektiviteta, kao i njenog odnosa u odnosu na većinsko ili ukupno stanovništvo, pri čemu nema univerzalnih rješenja i standarda, a posebno ih nema u slučajevima malih, multietničkih država¹⁰.

6.6.3. Najvažniji dokumenti od značaja za zaštitu manjina¹¹

Najvažniji dokumenti organizacije UN

- Povelja UN (1945)
- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948)
- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966)
- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima /PGP/ (1966)
- Deklaracija o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkih, vjerskih i jezičkih manjina (1992)
- Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida (1948)
- Konvencija o statusu izbjeglica (1951)
- Konvencija o pravnom položaju lica bez državljanstva (1954)
- Konvencija UNESCO o borbi protiv diskriminacije u oblasti prosvjete (1960)
- Međunarodna konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije (1965)
- Međunarodna konvencija o suzbijanju i kažnjavanju zločina aparthejda (1973)
- Konvencija MOR br. 169 o starosjedelačkim i plemenskim narodima u nezavisnim zemljama (1989)
- Konvencija UN o pravima djeteta (1989)

⁹ U preambuli Ustava Crne Gore, u stavu 3, polazi se i od “odlučnosti da smo kao slobodni i ravnopravni građani, pripadnici naroda i nacionalnih manjina koji žive u Crnoj Gori: Crnogorci, Srbi, Bošnjaci, Albanci, Muslimani, Hrvati i drugi, privrženi demokratskoj i građanskoj Crnoj Gori.”;

¹⁰ Za ostvarivanje manjinskih prava (npr. otvaranje škole na maternjem jeziku), svakako je povoljnija situacija, ako određene manjine žive relativno kompaktno na određenom području države, nego ako su disperzirani po čitavoj teritoriji odnosno države.

Kada se radi o malim državama, koje su istovremeno i multietničke zajednice, tj. zemlje u kojima, po rezultatima zvaničnog popisa stanovništva, nijedna etnička, vjerska ili jezička grupa nema većinu, situacija je znatno kompleksnija. U takvoj situaciji, jedino je ispravno posmatrati svaku etničku i sličnu grupu, u odnosu na ukupno stanovništvo zemlje, što znači da se sve takve grupe mogu smatrati manjinama.

Iz izloženog slijedi, da se, kao opšte rješenje, može prihvatiti samo stav da odnosna grupa treba da predstavlja brojčanu manjinu (manje od 50%) u odnosu na ukupno stanovništvo date države (Krivokapić Dr Boris, op.cit, str. 232);

¹¹ Strategija manjinske politike, Politika Vlade Crne Gore u oblasti poštovanja i zaštite prava manjina, Podgorica, jun 2008.god.

- Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica (1990)
- Deklaracija UN o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije (1963)

Najvažniji dokumenti Savjeta Evrope

- Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (1950),
- Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima (1992)
- Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (1995)
- Ostali dokumenti – drugi ugovori akti organa i tijela SE, posebno preporuke Parlamentarne skuštine koje se odnose na zaštitu manjina, ili na posebna pitanja od značaja za zaštitu manjina, odnosno na položaj pojedinih manjina. Specifičnu težinu imaju i preporuke Komiteta ministara (npr. o obrazovanju djece Roma, o govoru mržnje i sl.).

Domaće zakonodavstvo

- Ustav Crne Gore
- Zakon o manjinskim pravima i slobodama (Sl. list RCG br. 31/06, 51/06 i 38/07).

BILJEŠKE

6.6.4. Zaštita manjina

Osnovna prava

Suština manjinske zaštite svodi se na obezbjedjenje manjinama i njihovim pripadnicima takvih uslova u kojima mogu nesmetano i bez ikakvih pritisaka, opstati, živjeti i razvijati se kao jedinke i odgovarajući kolektiviteti, sa svim svojim posebnostima.

Da bi se postigao taj cilj, manjinama se na raspolaganje stavljaju određena prava od koji su jedna materijalne, a druga procesne prirode. Pod prvim se ima u vidu skup odnosno „katalog” odgovarajućih konkretnih prava, a pod drugima – mehanizmi za ostvarivanje zajamčenih prava.

Sva prava koje se priznaju pripadnicima manjina - manjinska prava, mogla bi se podijeliti na:

- opšta ljudska prava i slobode (prava priznata svima),
- opšta ljudska prava i slobode zajamčena domaćim državljanima,
- zaštita od diskriminacije,
- posebna manjinska prava,
- pravo na efikasno ostvarivanje zajamčenih prava, tj. na pouzdane mehanizme zaštite, uključujući i odgovarajuća procesna prava.

Posebna manjinska prava („katalog” zaštićenih manjinskih prava)

Deklaracija UN o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkih, vjerskih i jezičkih manjina (1992), kao najvažniji univerzalni međunarodni dokument iz ove oblasti, utvrđuje obavezu država da štite egzistenciju i nacionalni ili etnički, kulturni, vjerski i jezički identitet manjina na svojim teritorijama, da podstiču uslove za unaprijeđenje tog identiteta i da usvajaju odgovarajuće zakonodavne i druge mjere kako bi postigle taj cilj (član 1).

Članom 2 pripadnicima odnosnih manjina priznaju se sljedeća prava:

- pravo na svoju kulturu,
- pravo da ispovjedaju svoju vjeru,
- pravo na svoje obrede i na privatnu i javnu upotrebu svog jezika,
- pravo na efikasno učešće u kulturnom, vjerskom, društvenom, ekonomskom i javnom životu,
- pravo na efikasno učešće u donošenju odluka na nacionalnom, i gdje je potrebno, regionalnom nivou u vezi sa manjinom kojoj pripadaju ili oblastima u kojima žive,
- pravo na osnivanje i održavanje sopstvenih udruženja,
- pravo da osnivaju i održavaju slobodne i miroljubive kontakte sa građanima drugih država sa kojima su u vezi na osnovu nacionalnih ili etničkih, vjerskih ili jezičkih veza.

Prava definisana Okvirnom konvencijom Savjeta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina (1995).

Daleko najveći spisak manjinskih prava sadržan je u najvažnijem relevantnom regionalnom pravnom dokumentu danas – Okvirnoj konvenciji Savjeta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina (1995).

Na osnovu relevantnih međunarodnih izvora, ova prava mogu se sistematizovati na sljedeći način:

- pravo na opstanak,
- pravo na identitet,
- pravo na jednakost i nediskriminaciju,
- pravo na upotrebu maternjeg jezika,
- posebna prava u domenu školstva,
- pravo na njegovanje sopstvene kulture i tradicije,
- pravo na djelotvorno učešće u životu zajednice,
- pravo na međunarodne kontakte i saradnju, i
- pravo na efikasnu zaštitu zajamčenih prava.

6.6.5. Ljudska prava i zaštita manjina u Ustavu Crne Gore

Ustav Crne Gore daje pravnu osnovu za promovisanje, jačanje i unaprjeđenje zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda i potvrđuje obavezu Crne Gore da poštuje međunarodne standarde u tom kontekstu. Gotovo polovina članova Ustava (68 od 158) se odnose na ljudska prava i slobode, čime je normativno potvrđen njihov značaj.

Ustavom se jemče sljedeća posebna - manjinska prava:

- na izražavanje, čuvanje, razvijanje i javno ispoljavanje nacionalne, etničke, kulturne i vjerske posebnosti;
- na izbor, upotrebu i javno isticanje nacionalnih simbola i obilježavanje nacionalnih praznika;
- na upotrebu svog jezika i pisma u privatnoj, javnoj i službenoj upotrebi;
- na školovanje na svom jeziku i pismu u državnim ustanovama i da nastavni programi obuhvataju i istoriju i kulturu pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica;
- da u sredinama sa značajnim učešćem u stanovništvu organi lokalne samouprave, državni i sudski organi vode postupak i na jeziku manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica;
- da osnivaju prosvjetna, kulturna i vjerska udruženja uz materijalnu pomoć države;
- da sopstveno ime i prezime upisuju i koriste na svom jeziku i pismu u službenim ispravama;
- da u sredinama sa značajnim učešćem u stanovništvu tradicionalni lokalni nazivi, imena ulica i naselja, kao i topografske oznake budu ispisani i na jeziku manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica;
- na autentičnu zastupljenost u Skupštini Crne Gore i skupštinama jedinica lokalne samouprave u kojima čine značajan dio stanovništva, shodno principu afirmativne akcije;

- na srazmjernu zastupljenost u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave;
- na informisanje na svom jeziku;
- da uspostavljaju i održavaju kontakte sa građanima i udruženjima van Crne Gore sa kojima imaju zajedničko nacionalno i etničko porijeklo, kulturno- istorijsko nasljeđe, kao i vjerska ubjeđenja;
- na osnivanje savjeta za zaštitu i unapređenje posebnih prava.

BILJEŠKE

D O D A T A K

MEĐUNARODNI I DRUGI DOKUMENTI O LJUDSKIM PRAVIMA I ETIČKI KODEKSI

UNIVERZALNA DEKLARACIJA O LJUDSKIM PRAVIMA¹²

UVOD

Pošto je priznavanje urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske porodice temelj slobode, pravde i mira u svijetu;

pošto je nepoštovanje i preziranje ljudskih prava vodilo varvarskim postupcima, koji su vrijeđali savjest čovječanstva, i pošto je stvaranje svijeta u kojem će ljudska bića uživati slobodu govora i ubjeđenja i biti slobodna od straha i nestašice, proglašeno kao najviša težnja svakog čovjeka;

pošto je bitno da ljudska prava budu zaštićena pravnim poretkom kako čovjek ne bi bio primoran da kao krajnjem izlazu pribjegne pobuni protiv tiranije i ugnjetavanja;

pošto je bitno da se podstiče razvoj prijateljskih odnosa među narodima;

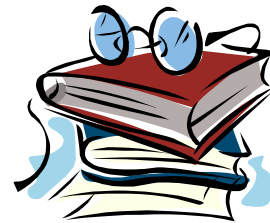
pošto su narodi Ujedinjenih nacija u Povelji ponovo proglasili svoju vjeru u osnovna ljudska prava, u dostojanstvo i vrijednost čovjekove ličnosti i ravnopravnost muškaraca i žena i pošto su odlučili da podstiču društveni napredak i poboljšaju uslove života u većoj slobodi;

pošto su se države članice obavezale da u saradnji s Ujedinjenim nacijama obezbijede opšte poštovanje i primjenu ljudskih prava i osnovnih sloboda;

pošto je opšte shvatanje ovih prava i sloboda od najveće važnosti za puno ostvarenje ove obaveze;

Generalna Skupština proglašava

ovu Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima kao zajednički standard koji treba da postignu svi narodi i sve nacije da bi svaki pojedinac i svaki organ društva, imajući ovu Deklaraciju stalno na umu, težio da učenjem i vaspitavanjem doprinese poštovanju ovih prava i sloboda i da postupnim unutrašnjim i međunarodnim mjerama obezbijedi njihovo opšte i stvarno priznanje i poštovanje kako među narodima samih država članica, tako i među narodima onih teritorija koje su pod njihovom upravom.

¹² Usvojena i proglašena rezolucijom Generalne Skupštine Ujedinjenih nacija 217 (LLI) od 10. decembra 1948. godine: 48 država je glasalo za, nijedna protiv, dok je 8 bilo suzdržano (uključujući Jugoslaviju, Saudijsku Arabiju, Južnu Afriku i SSSR).

Član 1

Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i sviješću i treba jedni prema drugima da postupaju u duhu bratstva.

Član 2

Svakom pripadaju sva prava i slobode proglašene u ovoj Deklaraciji bez ikakvih razlika u pogledu rase, boje, pola, jezika, vjeroispovesti, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, imovine, rođenja ili drugih okolnosti. Dalje, neće se praviti nikakva razlika na osnovu političkog, pravnog ili međunarodnog statusa zemlje ili teritorije kojoj neko lice pripada, bilo da je ona nezavisna, pod starateljstvom, nesamoupravna, ili da joj je suverenost na ma koji drugi način ograničena.

Član 3

Svako ima pravo na život, slobodu i bezbjednost ličnosti.

Član 4

Niko se ne smije držati u ropstvu ili potčinjenosti: ropstvo i trgovina robljem zabranjeni su u svim oblicima.

Član 5

Niko se ne smije podvrgnuti mučenju ili svirepom, nečovječnom ili ponižavajućem postupku ili kažnjavanju.

Član 6

Svako ima pravo da svuda bude priznat kao pravni subjekt.

Član 7

Svi su pred zakonom jednaki i imaju pravo bez ikakve razlike na podjednaku zaštitu zakona. Svi imaju pravo na jednaku zaštitu protiv bilo kakve diskriminacije kojom se krši ova Deklaracija i protiv svakog podsticanja na ovakvu diskriminaciju.

Član 8

Svako ima pravo na djelotvorni pravni lijek pred nadležnim nacionalnim sudovima protiv djela kojima se krše osnovna prava koja su mu priznata ustavom ili zakonima.

Član 9

Niko ne smije biti proizvoljno uhapšen, pritvoren, niti protjeran.

Član 10

Svako ima potpuno jednako pravo na pravično javno suđenje pred nezavisnim i nepristrasnim sudom koji će odlučiti o njegovim pravima i obavezama, i o osnovanosti svake krivične optužbe protiv njega.

Član 11

1. Svako ko je optužen za krivično djelo ima pravo da se smatra nevinim dok se na osnovu zakona krivica ne dokaže na javnom pretresu na kojem su mu obezbijeđena sva

jamstva potrebna za njegovu odbranu.

2. Niko se ne smije osuditi za djela ili propuštanja koja nijesu predstavljala krivično djelo po unutrašnjem ili međunarodnom pravu u vrijeme kada su izvršena. Isto tako ne smije se izricati teža kazna od one koja se mogla primjeniti u vrijeme kada je krivično djelo izvršeno.

Član 12

Niko se ne smije izložiti proizvoljnom miješanju u privatni život, porodicu, stan ili prepisku, niti napadima na čast i ugled. Svako ima pravo na zaštitu zakona protiv ovakvog miješanja ili napada.

Član 13

1. Svako ima pravo na slobodu kretanja i izbora stanovanja u granicama pojedine države.
2. Svako ima pravo da napusti svaku zemlju, uključujući svoju vlastitu, i da se vrati u svoju zemlju.

Član 14

1. Svako ima pravo da traži i uživa u drugim zemljama azil od proganjanja.
2. Na ovo pravo se ne može pozvati u slučaju gonjenja koje se istinski odnosi na krivična djela nepolitičke prirode ili na postupke protivne ciljevima i načelima Ujedinjenih nacija.

Član 15

1. Svako ima pravo na državljanstvo.
2. Niko ne smije samovoljno biti lišen svog državljanstva niti prava da promijeni državljanstvo.

Član 16

1. Punoljetni muškarci i žene, bez ikakvih ograničenja u pogledu rase, državljanstva ili vjeroispovjesti, imaju pravo da sklope brak i da zasnuju porodicu. Oni su ravnopravni prilikom sklapanja braka, za vrijeme njegovog trajanja i prilikom njegovog razvoda.
2. Brak se može sklopiti samo uz slobodan i potpun pristanak lica koja stupaju u brak.
3. Porodica je prirodna i osnovna ćelija društva i ima pravo na zaštitu države i društva.

Član 17

1. Svako ima pravo da posjeduje imovinu, sam i u zajednici s drugima.
2. Niko ne smije biti samovoljno lišen svoje imovine.

Član 18

Svako ima pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovjesti; ovo pravo uključuje slobodu promjene vjeroispovjesti ili uvjerenja i slobodu da čovjek sam ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, manifestuje svoju vjeru ili uvjerenje podučavanjem, običajima, molitvom i obredom.

Član 19

Svako ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja, što obuhvata i pravo da ne bude uznemiravan zbog svog mišljenja, kao i pravo da traži, prima i širi obavještenja i ideje

bilo kojim sredstvima i bez obzira na granice.

Član 20

1. Svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja.
2. Niko se ne može primorati da pripada nekom udruženju.

Član 21

1. Svako ima pravo da učestvuje u upravljanju javnim poslovima svoje zemlje, neposredno ili preko slobodno izabраних predstavnika.
2. Svako ima pravo da na ravnopravnoj osnovi stupa u javnu službu u svojoj zemlji.
3. Volja naroda je osnova državne vlasti: ova volja treba da se izražava na povremenim i slobodnim izborima, koji će se izvršavati opštim i jednakim pravom glasa, tajnim glasanjem ili odgovarajućim postupkom kojim se obezbjeđuje sloboda glasanja.

Član 22

Svako, kao član društva, ima pravo na socijalno osiguranje i pravo da ostvaruje privredna, društvena i kulturna prava neophodna za svoje dostojanstvo i za slobodan razvoj svoje ličnosti, uz pomoć države i putem međunarodne saradnje, a u skladu sa organizacijom i sredstvima svake države.

Član 23

1. Svako ima pravo na rad, na slobodan izbor zaposlenja, na pravične i zadovoljavajuće uslove rada i na zaštitu od nezaposlenosti.
2. Svako, bez ikakve razlike, ima pravo na jednaku platu za jednaki rad.
3. Svako ko radi ima pravo na pravednu i zadovoljavajuću naknadu koja njemu i njegovoj porodici obezbjeđuje egzistenciju koja odgovara ljudskom dostojanstvu i koja će, ako bude potrebno, biti upotpunjena drugim sredstvima socijalne zaštite.
4. Svako ima pravo da osniva sindikat i učlanjuje se u njega radi zaštite svojih interesa.

Član 24

Svako ima pravo na odmor i razonodu, uključujući razumno ograničenje radnog vremena i povremeno plaćeni odmor.

Član 25

1. Svako ima pravo na standard života koji obezbjeđuje zdravlje i blagostanje, njegovo i njegove porodice, uključujući hranu, odjeću, stan i ljekarsku njegu i potrebne socijalne službe, kao i pravo na osiguranje u slučaju nezaposlenosti, bolesti, onesposobljenja, udovištva, starosti ili drugih slučajeva gubljenja sredstava za izdržavanje uslijed okolnosti nezavisnih od njegove volje.
2. Majke i djeca imaju pravo na naročito staranje i pomoć. Sva djeca, rođena u braku ili van njega, uživaju jednaku socijalnu zaštitu.

Član 26

1. Svako ima pravo na obrazovanje. Obrazovanje treba da bude besplatno bar u osnovnim i nižim školama. Osnovno obrazovanje je obavezno. Tehničko i stručno obrazovanje treba da bude svima podjednako dostupno na osnovu njihove sličnosti.

2. Obrazovanje treba da bude usmjereno ka punom razvitku ljudske ličnosti i učvršćivanju poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ono treba da unapređuje razumijevanje, trpeljivost i prijateljstvo među svim narodima, rasnim i vjerskim grupama, kao i djelatnost Ujedinjenih nacija za održanje mira.

3. Roditelji imaju prvenstveno pravo da biraju vrstu obrazovanja za svoju djecu.

Član 27

1. Svako ima pravo da slobodno učestvuje u kulturnom životu zajednice, da uživa u umjetnosti i da učestvuje u naučnom napretku i u dobrobiti koja otuda proističe.

2. Svako ima pravo na zaštitu moralnih i materijalnih interesa koji proističu iz svakog naučnog, književnog ili umjetničkog djela čiji je on tvorac.

Član 28

Svako ima pravo na društveni i međunarodni poredak u kojem prava i slobode objavljeni u ovoj Deklaraciji mogu biti potpuno ostvareni.

Član 29

1. Svako ima obaveze prema zajednici u kojoj je jedino moguć slobodan i pun razvitak njegove ličnosti.

2. U vršenju svojih prava i sloboda svako se može podvrgnuti samo onim ograničenjima koja su predviđena zakonom isključivo u cilju obezbjeđenja potrebnog priznanja i poštovanja prava i sloboda drugih, kao i zadovoljenja pravičnih zahtjeva morala, javnog poretka i opšteg blagostanja u demokratskom društvu.

3. Ova prava i slobode se ni u kom slučaju ne mogu ostvarivati protivno ciljevima i načelima Ujedinjenih nacija.

Član 30

Nijedna odredba ove Deklaracije ne može se tumačiti kao pravo za ma koju državu, grupu ili lice da obavlja bilo koju djelatnost ili da vrši bilo kakvu radnju usmjerenu na rušenje prava i sloboda koji su u njoj sadržani.

KONVENCIJA PROTIV MUČENJA I DRUGIH SVIREPIH, NEHUMANIH ILI PONIŽAVAJUĆIH KAZNI ILI POSTUPAKA*

Države članice ove Konvencije,

smatrajući da, u skladu sa principima proklamovanim u Povelji Ujedinjenih nacija, priznavanje jednakih i neotuđivih prava svim članovima ljudske zajednice predstavlja osnovu slobode, pravednosti i mira u svijetu,

priznajući da ta prava proizilaze iz dostojanstva koje je neodvojivo od ljudske ličnosti,

smatrajući da države, u skladu sa Poveljom, a naročito sa njenim članom 55 treba da podstiču opšte i stvarno poštovanje prava čovjeka i osnovnih sloboda,

vodeći računa o članu 5 Opšte deklaracije o pravima čovjeka i o članu 7 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, koji propisuju da niko ne smije biti podvrgnut mučenju ili svirepim, nehumanim ili ponižavajućim kaznama ili postupcima,

vodeći računa takođe o Deklaraciji o zaštiti svih lica od mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, koju je Generalna Skupština usvojila 9. decembra 1975. godine,

želeći da povećaju efikasnost borbe protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka u svijetu,

sporazumjele su se o slijedećem:

PRVI DIO

Član 1

1. Po ovoj Konvenciji, izraz "mučenje" označava svaki čin kojim se nekom licu namjerno nanose velike patnje, fizičke ili duševne, sa ciljem da se od njega ili od nekog trećeg lica dobiju obavještenja ili priznanja, da se kazni za neko djelo koje je ono ili neko treće lice počinilo, ili se sumnja da ga je počinilo, da se uplaši ili da se na njega izvrši pritisak, ili da se neko treće lice uplaši i na njega izvrši pritisak, ili iz bilo koje druge pobude zasnovane na bilo kakvom obliku diskriminacije, kad takav bol ili takve patnje nanosi službeno lice ili neko ino lice koje djeluje po službenoj dužnosti ili na osnovu izričitog naloga ili pristanka službenog lica. Taj izraz ne odnosi se na bol i na patnje koje proizilaze isključivo iz zakonitih kazni, neodvojivi su od njih ili njima izazvani.

* Usvojena i otvorena za potpis, ratifikaciju i pristupanje rezolucijom Generalne Skupštine UN 39/46 od 10. decembra 1984. Stupila na snagu 26. juna 1987. u skladu s članom 27 (1).

Službeni list SFRJ (Međunarodni ugovori) br. 9/91

- Jugoslavija je prilikom ratifikacije, dala slijedeće izjave: Jugoslavija priznaje, u skladu sa članom 21. stav 2. Konvencije, nadležnost Komiteta protiv mučenja da prima i razmatra saopštenja u kojima jedna država članica tvrdi da druga država članica ne ispunjava svoje obaveze na osnovu ove Konvencije;

- Jugoslavija je prilikom ratifikacije, dala slijedeće izjave: Jugoslavija priznaje, u skladu sa članom 22. stav 1. Konvencije, nadležnost Komiteta protiv mučenja da prima i razmatra saopštenja koja su im dostavili pojedinci ili su dostavljena u ime pojedinaca koji su pod njenom jurisdikcijom i koji tvrde da su žrtve kršenja odredaba Konvencije od strane neke države članice (član 3 Zakona o ratifikaciji).

2. Ovaj član ne zadire u bilo koji međunarodni instrument ili bilo koji nacionalni zakon koji sadrži ili može sadržati odredbe šireg značaja.

Član 2

1. Sve države članice preduzimaju djelotvorne zakonske, administrativne, sudske i druge mjere radi sprječavanja mučenja na čitavoj teritoriji pod njihovom nadležnošću.
2. Kao opravdanje za mučenje ne može se navoditi nikakva izuzetna okolnost, bez obzira da li se radi o ratnom stanju, prijetnji ratom, unutrašnjoj političkoj nestabilnosti ili bilo kom drugom vanrednom stanju.
3. Naređenje pretpostavljenog ili javnih vlasti ne može se navoditi kao opravdanje za mučenje.

Član 3

1. Nijedna država članica neće protjerati, istjerati niti izručiti neko lice drugoj državi ako postoje ozbiljni razlozi da se posumnja da može biti podvrgnuto mučenju.
2. Da bi utvrdili postojanje takvih razloga, nadležne vlasti će uzeti u obzir sve relevantne okolnosti, uključujući, eventualno, postojanje niza sistemskih, ozbiljnih, očiglednih ili masovnih povreda prava čovjeka u toj državi.

Član 4

1. Svaka država članica nastojaće da se prema njenom krivičnom pravu sva akta mučenje smatraju krivičnim djelima. Isto važi i za pokušaj sprovođenja mučenja i za sve druge postupke bilo kog lica koje predstavljaju saučesništvo ili sudjelovanje u nekom činu mučenja.
2. Sve države članice predviđajuće za te prestupe odgovarajuće kazne, u skladu sa težinom prestupa.

Član 5

1. Svaka država članica preduzima potrebne mjere da bi utvrdila svoju nadležnost u vezi s prestupima predviđenim članom 4, u slijedećim slučajevima:
 - a) ako je krivično djelo izvršeno na bilo kom dijelu teritorije koji potpada pod nadležnost te države, ili u avionu ili brodu registrovanom u toj državi;
 - b) kad je pretpostavljeni počinitelj tog djela državljanin dotične države;
 - c) kad je žrtva državljanin dotične države i kad ta država to smatra shodnim.
2. Sve države potpisnice preduzimaju takođe mjere potrebne za uspostavljanje svoje nadležnosti u vezi ovih prestupa u slučaju kad se pretpostavljeni počinitelj nalazi na bilo kom dijelu teritorije koji potpada pod njihovu nadležnost i kada ga ne izručuju u skladu sa članom 8, nekoj od država naznačenih u stavu 1 ovog člana.
3. Ova Konvencija ne potire nikakvu kaznenu nadležnost koja je u skladu sa nacionalnim zakonima.

Član 6

1. Ako na osnovu ispitivanja podataka kojim raspolažu ustanove da okolnosti to opravdavaju, sve države potpisnice na čijoj se teritoriji nalazi lice za koje postoji sumnja da je počinilo prestup iz člana 4 obezbjeđuju pritvaranje tog lica ili preduzimaju druge pravne mjere da bi se osiguralo njegovo prisustvo. To pritvaranje i te mjere moraju biti u

skladu sa zakonodavstvom dotične zemlje i mogu se primjenjivati samo tokom perioda potrebnog da se pokrene postupak krivičnog gonjenja ili izručivanja.

2. Dotična država odmah otvara prethodnu istragu radi utvrđivanja činjenica.

3. Sva lica pritvorena na osnovu stava 1 ovog člana mogu odmah stupiti u vezu sa najbližim nadležnim predstavnikom države čije državljanstvo imaju ili, ako je riječ o licima bez državljanstva, sa predstavnikom države u kojoj obično borave.

4. Kad država stavi neko lice u pritvor na osnovu odredaba ovog člana, ona odmah obavještava države naznačene u stavu 1 člana 5 o tom pritvaranju i o okolnostima koje ga opravdavaju. Država koja pokreće prethodnu istragu na osnovu stava 2 ovog člana u najkraćem roku saopštava zaključke te istrage dotičnim državama i obavještava ih o tome da li namjerava da primijeni svoju nadležnost.

Član 7

1. Ako država potpisnica na čijoj je teritoriji otkriveno lice za koje se obavlja da je počinilo prestup iz člana 4 ne izruči to lice, onda ona, u slučajevima predviđenim članom 5, predaje taj slučaj svojim organima nadležnim za krivično gonjenje.

2. Ti organi donose odluku na isti način kao u slučaju teških prekršaja opšteg prava po zakonu dotične države. U slučajevima predviđenim stavom 2 člana 5, pravila o dokazima koja se primjenjuju prilikom gonjenja i osude ne mogu nikako biti manje stroga od pravila koja se primjenjuju u slučajevima predviđenim stavom 1 člana 5.

3. Svim licima protiv kojih je otvoren postupak gonjenja za neki od prestupa sadržanih u članu 4 zagarantovan je pravedan tretman u svim fazama postupka.

Član 8

1. Svi prekršaji predviđeni članom 4 se automatski podrazumijevaju u svim ugovorima o ekstradiciji zaključenim između država potpisnica. Države potpisnice obavezuju se da obuhvate te prekršaje svim ugovorima o ekstradiciji koje između sebe zaključuju.

2. Ako država potpisnica koja uslovljava ekstradiciju postojanjem ugovora o tome dobije od neke druge države potpisnice sa kojom nema ugovor o ekstradiciji zahtjev za izručenje, ona može smatrati ovu Konvenciju pravnim osnovom za ekstradiciju u slučaju pomenutih prestupa. Ekstradicija se obavlja u skladu sa uslovima koje predviđa pravo države od koje se traži ekstradicija.

3. Države potpisnice koje ne uslovljavaju ekstradiciju postojanjem ugovora priznaju pomenute prestupe kao osnovu za međusobno izručivanje lica, u skladu sa uslovima predviđenim pravom države od koje se traži izručenje.

4. U odnosima među državama potpisnicima se, u slučaju izručenja, smatra da su navedeni prestupi izvršeni i na mjestu njihovog stvarnog izvršenja, i na teritoriji koja se nalazi pod jurisdikcijom država koje treba da ustanove svoju nadležnost u skladu sa stavom 1 člana 5.

Član 9

1. Države potpisnice pružaju jedne drugima najširu pravnu pomoć u čitavom krivičnom postupku koji se odnosi na prestupe iz člana 4, uključujući i saopštavanje svih dokaza kojima raspolažu i koji su neophodni za ostvarivanje ciljeva krivičnog postupka.

1. Države potpisnice ispunjavaju svoje obaveze iz stava 1 ovog člana u skladu sa ugovorima o međusobnoj pravnoj pomoći koje su eventualno sklopile.

Član 10

1. Sve države potpisnice vode računa o tome da instrukcije i informacije u vezi sa zabranom mučenja budu sastavni dio obuke civilnog ili vojnog osoblja zaduženog za primjenu zakona, medicinskog osoblja, javnih službenika i drugih lica koja su na bilo koji način uključena u čuvanje, ispitivanje ili tretman bilo kog uhapšenog lica, lica u pritvoru ili lica u zatvoru.

2. Sve države potpisnice unose pomenutu zabranu u pravila ili instrukcije donijetim u vezi sa dužnostima ili poslovima tih lica.

Član 11

Sve države potpisnice sistematski kontrolišu pravila, uputstva, metode i praksu u istrazi i odredbe u vezi sa nadzorom i tretmanom lica koja su iz bilo kojih razloga uhapšena, pritvorena ili u zatvoru na čitavoj teritoriji koja potpada pod njihovu nadležnost, da bi se izbjeglo da dođe do slučajeva mučenja.

Član 12

Sve države potpisnice vode računa o tome da nadležne vlasti u najkraćem roku pristupe nepristrasnoj istrazi kad god postoje osnovani razlozi da se vjeruje da je na teritoriji koja potpada pod njihovu nadležnost počinjeno neko djelo mučenja.

Član 13

Sve države potpisnice osiguravaju svim licima koja tvrde da su bila podvrgnuta mučenju na teritoriji koja potpada pod njihovu nadležnost pravo da podnesu žalbu nadležnim vlastima dotične države koje će odmah pristupiti ispitivanju njihovog slučaja. Biće preduzete mjere da se lice koje je podnijelo žalbu i svjedoci zaštite od svih maltretiranja ili zastrašivanja zbog podnijete žalbe ili bilo kakve izjave koju bi mogli dati.

Član 14

1. Sve države potpisnice, u svom pravnom sistemu, garantuju žrtvi mučenja pravo da dobije odštetu i da bude pravedno i adekvatno obeštećena, uključujući tu i sredstva potrebna za njen što potpuniji oporavak. U slučaju da žrtva umre od posljedica mučenja, njeni nasljednici imaju pravo na odštetu.

2. Ovaj član ne utiče na pravo odštete koje bi žrtva ili bilo koje drugo lice imali po nacionalnim zakonima.

Član 15

Sve države potpisnice obezbjeđuju da izjava za koju se ustanovi da je dobijena mučenjem ne bude iskorišćena kao dokaz u nekom procesu, osim protiv osobe optužene za mučenje kao dokaz kako je ta izjava data.

Član 16

1. Sve države potpisnice obavezuju se da će na čitavoj teritoriji koja potpada pod njihovu nadležnost zabraniti sva djela koja predstavljaju svirepe, nehumane ili ponižavajuće kazne i postupke koji nisu činovi mučenja u onom smislu u kom je to definisano u prvom članu, u slučaju kad ta djela čini neki zvanični službenik ili neko drugo lice koje djeluje po službenoj dužnosti, ili se ta djela čine uz izričiti ili prećutni nagovor ili pristanak tih

lica. Posebno se ističe da se obaveze navedene u članovima 10, 11, 12 i 13 mogu primjenjivati i tako što će se izraz mučenja zamijeniti drugim izrazima koji označavaju svirepe, nehumane ili ponižavajuće kazne ili tretmane.

2. Ove odredbe ne utiču na odredbe bilo kog drugog međunarodnog instrumenta ili nacionalnog zakona koji zabranjuje svirepe, nehumane ili ponižavajuće kazne i postupanja ili se odnosi na ekstradiciju i progon.

DRUGI DIO

Član 17

1. Osniva se Komitet protiv mučenja (u daljem tekstu Komitet), čije su funkcije utvrđene u tekstu koji slijedi. Komitet se sastoji od deset eksperata koji imaju visoki moralni ugled i koji su priznati stručnjaci za oblast ljudskih prava, a koji služe u ličnom svojstvu. Te stručnjake biraju države potpisnice, vodeći računa o pravednoj geografskoj zastupljenosti i o interesu Komiteta da u njegovom radu sudjeluju neke ličnosti koje imaju posebno pravno iskustvo.

2. Članovi Komiteta biraju se tajnim glasanjem sa liste na kojoj se nalaze kandidati koje su predložile države potpisnice. Svaka država potpisnica može da predloži jednog kandidata koga je odabrala među svojim državljanima. Države potpisnice vode računa o tome da je preporučljivo imenovati kandidate koji su članovi Komiteta za ljudska prava ustanovljenog na osnovu Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i koji su raspoloženi da budu članovi Komiteta protiv mučenja.

3. Članovi Komiteta biraju se na sastancima država potpisnica koji se održavaju svake druge godine i koje saziva generalni sekretar UN. Na tim sastancima, na kojima kvorum čine dvije trećine država potpisnica, bira se Komitet u čiji sastav ulaze kandidati koji dobiju najveći broj glasova i apsolutnu većinu glasova predstavnika država potpisnica, koji su prisutni i koji su glasali.

4. Prvi izbor biće obavljen najkasnije šest mjeseci po stupanju ove Konvencije na snagu. Najmanje četiri mjeseca prije svakog izbora za Komitet, generalni sekretar OUN upućuje pisma državama potpisnicima sa pozivom da imenuju svoje kandidate u roku od tri mjeseca. Generalni sekretar sastavlja listu tako imenovanih kandidata, koje ređa po abecednom redu, naznačavajući državu koja ih je imenovala, i upućuje tu listu državama potpisnicima.

5. Članovi Komiteta biraju se na četiri godine. Mogu se ponovo birati ako su ponovo kandidovani. Međutim, za pet od deset članova izabranih na prvom biranju mandat će isteći poslije dvije godine, odmah poslije prvog izbora; imena tih pet članova izvući će žrijebom predsjednik sjednice pomenute u stavu 3 ovog člana.

6. Ako neki član odbora umre, podnese ostavku na svoju funkciju ili iz bilo kojih drugih razloga nije više u mogućnosti da obavlja svoje dužnosti u Komitetu, država potpisnica koja ga je kandidovala imenuje među svojim državljanima drugog stručnjaka koji će biti član Komiteta do isteka mandata člana koga zamjenjuje, s tim da to imenovanje mora odobriti većina država potpisnica. Smatra se da je to odobrenje dato ako polovina ili više od polovine država potpisnica ne ulože protivno mišljenje u roku od šest nedjelja od trenutka kad ih je generalni sekretar OUN obavijestio o predloženom imenovanju.

7. Države potpisnice snose troškove članova Komiteta za period tokom koga ovi obavljaju funkcije u Komitetu.

Član 18

1. Komitet bira svoj biro čiji je mandat dvije godine. Članovi biroa mogu biti ponovo birani.
2. Komitet sam izrađuje svoj poslovnik; međutim, on mora sadržati sljedeće odredbe:
 - a) za kvorum je potrebno prisustvo 6 članova;
 - b) odluke Komiteta donose se većinom glasova prisutnih članova.
3. Generalni sekretar UN stavlja na raspolaganje Komitetu osoblje i prostorije potrebne za efikasno obavljanje funkcija koje su mu povjerene ovom Konvencijom.
4. Generalni sekretar UN saziva prvu sjednicu članova Komiteta. Poslije te prve sjednice Komitet se sastaje u svim prilikama koje predviđa njegov poslovnik.
5. Države potpisnice snose troškove proistekle iz održavanja sastanaka država potpisnica i sastanaka Komiteta, uključujući i naknadu Ujedinjenim nacijama za sve troškove, kao što su troškovi za osoblje i prostorije koje UN budu stavile na raspolaganje u skladu sa stavom 3. ovog člana.

Član 19

1. Države potpisnice podnose, preko generalnog sekretara UN, izvještaje Komitetu o mjerama koje su preduzele da bi ostvarile obaveze proistekle iz ove Konvencije, i to u roku od jedne godine od dana kad ova Konvencija stupi na snagu za svaku od njih. Države potpisnice zatim svake četvrte godine podnose dopunske izvještaje o svim novim preduzetim mjerama, kao i sve ostale izvještaje koje Komitet traži.
2. Generalni sekretar UN prosljeđuje te izvještaje svim državama potpisnicama
3. Komitet proučava svaki izvještaj i može u vezi sa njim da daje opšte komentare, koje smatra umjesnim i koje saopštava dotičnoj državi potpisnici. Ta država kao odgovor može da uputi Komitetu sve primjedbe koje smatra korisnim.
4. Komitet može, po sopstvenom nahođenju, da odlučuje o tome da li će u godišnji izvještaj koji piše u skladu sa članom 24 unijeti sve komentare koje je dao u skladu sa stavom 3 ovog člana, praćene primjedbama koje je u vezi sa tim dobio od dotičnih država potpisnica. Ako dotična država članica to zahtijeva, Komitet može da navede i njen izvještaj podnijet u skladu sa stavom 1. ovog člana.

Član 20

1. Ako Komitet dobije pouzdana obavještenja koja, po njegovom mišljenju, osnovano upućuju na to da se na teritoriji neke države potpisnice sistematski sprovodi mučenje, on poziva tu državu da sa njim saraduje na preispitivanju tih obavještenja i da mu, u tom cilju, uputi svoje primjedbe u vezi sa tim predmetom.
2. Vodeći računa o svim eventualnim primjedbama dotične države potpisnice, i o svim relevantnim obavještenjima kojima raspolaže, Komitet može, ako smatra da je to opravdano, zadužiti jednog ili više svojih članova da pristupe povjerljivoj istrazi i da mu hitno podnesu izvještaj o tome.
3. Ako se sprovodi istraga u skladu sa stavom 2. ovog člana, Komitet traži saradnju dotične države potpisnice. U dogovoru sa tom državom potpisnicom, istraga može obuhvatiti i posjetu njenoj teritoriji.
4. Pošto je preispitao zaključke člana ili članova koji su mu podnijeli izvještaj, u skladu sa stavom 2 ovog člana, Komitet upućuje te zaključke dotičnoj državi potpisnici sa svim komentarima i sugestijama koje smatra umjesnim s obzirom na situaciju.

5. Čitav rad Komiteta koji se odvija u vezi sa predmetom pomenutim u stavovima 1-4 ovog člana je povjerljiv i, u svim etapama tog rada, nastoji da se postigne saradnja sa dotičnom državom potpisnicom. Kad je rad u vezi sa istragom vođenom na osnovu stava 2 ovog člana završen, Komitet može, poslije konsultovanja sa dotičnom državom potpisnicom, u godišnji izvještaj koji sastavlja u skladu sa članom 24 unijeti kratak izvještaj o rezultatima tog rada.

Član 21

1. Sve države potpisnice ove Konvencije mogu, u skladu sa ovim članom, izjaviti u svakom momentu da priznaju nadležnost Komiteta da prima i ispituje saopštenja u kojima neka država potpisnica tvrdi da neka druga država potpisnica ne izvršava svoje obaveze proistekle iz ove Konvencije. Ova obavještenja mogu biti primljena i ispitivana u skladu sa ovim članom jedino ako dolaze od države potpisnice koja je izjavila da priznaje nadležnost Komiteta. Komitet neće prihvatiti nikakvo obavještenje u vezi sa državom potpisnicom koja nije dala takvu izjavu. U pogledu obavještenja prihvaćenih u skladu sa ovim članom, primjenjuje se sljedeći postupak:

a) ako neka država potpisnica ove Konvencije smatra da neka druga država koja je takođe potpisnica ove Konvencije ne primjenjuje njene odredbe, ona može, pismenim saopštenjem, skrenuti toj državi pažnju na to pitanje. U roku od tri mjeseca od dana prijema saopštenja, država kojoj je saopštenje upućeno pružice državi koja ga je uputila objašnjenja ili druge pismene izjave koje rasvjetljavaju to pitanje i koje moraju sadržati, koliko je god to moguće i korisno, indikacije o njenim pravilima postupka, o svim sredstvima priziva bilo da su već korišćena, da je postupak po njima u toku, bilo da će tek započeti.

b) ako u roku od šest mjeseci od dana kad je dotična država primila originalno saopštenje, to pitanje ne bude regulisano na obostrano zadovoljstvo dvije zainteresovane države, i jedna i druga imaju pravo da ga podnesu Komitetu, putem službenog obavještenja Komitetu i drugoj zainteresovanoj državi.

c) komitet može biti nadležan za pitanje koje mu je podnijeto u skladu sa ovim članom tek kad se uvjeri da su svi raspoloživi interni prizivi iskorišćeni i iscrpljeni, u skladu sa opšte priznatim principima međunarodnog prava. To pravilo se ne primjenjuje u slučajevima kad postupci priziva prevazilaze razumne rokove, ni u slučajevima kad je malo vjerovatno da bi postupci priziva pružili zadovoljenje licu koje je žrtva kršenja ove Konvencije;

d) sjednice na kojima Komitet razmatra saopštenja predviđena ovim članom održavaju se iza zatvorenih vrata;

e) osim u slučajevima predviđenim tačkom c), Komitet stavlja svoje usluge na raspolaganje zainteresovanim državama potpisnicama, da bi se postiglo sporazumno rješenje pitanja, zasnovano na poštovanju obaveza predviđenih ovom Konvencijom. U tom cilju, Komitet može, ako to smatra poželjnim, formirati ad hoc komisiju za izmirenje;

f) U svim pitanjima koja su mu podnijeta u skladu sa ovim članom, Komitet može od zainteresovanih država potpisnica definisanih tačkom b) tražiti da mu pruže sva relevantna obavještenja;

g) Zainteresovane države članice definisane u tački b) imaju pravo na to da njihovi predstavnici prisustvuju ispitivanju slučaja od strane Komiteta i na to da upućuju svoje

primjedbe usmeno ili pismeno ili u bilo kom drugom vidu;

h) Komitet mora podnijeti izvještaj u roku od dvanaest mjeseci od dana kad je dobio službeno obavještenje predviđeno tačkom b) ovog člana;

i) Ako se nađe rješenje u skladu sa odredbama iz tačke a), Komitet se u svom izvještaju ograničava na to da kratko izloži činjenice i nađeno rješenje;

j) Ako nije nađeno rješenje u skladu sa odredbama iz tačke e) Komitet se u svom izvještaju ograničava na to da ukratko izloži činjenice; tekst pismenih primjedbi i zapisnik koji sadrži usmene primjedbe upućene od strane zainteresovanih država potpisnice prilažu se izvještaju. Za svako pitanje, izvještaj se upućuje zainteresovanim državama potpisnicima.

2. Odredbe ovog člana stupiće na snagu kad države potpisnice ove Konvencije budu dale izjavu predviđenu stavom 1 ovog člana. Tu izjavu države potpisnice predaju generalnom sekretaru UN, koji prosljeđuje njenu kopiju ostalim državama potpisnicama. Te izjave mogu se povući u svakom trenutku putem službenog obavještenja upućenog generalnom sekretaru. To povlačenje izjave ne utiče na preispitivanje pitanja sadržanih u obavještenju koje je već podnijeto u skladu sa ovim članom; nikakvo drugo saopštenje neke države članice u skladu sa ovim članom neće biti prihvaćeno po prijemu od strane generalnog sekretara službenog obavještenja o povlačenju izjave, sem ako zainteresovana država potpisnica ponovo ne podnese izjavu.

Član 22

1. Sve države potpisnice ove Konvencije mogu, u svakom momentu, u skladu sa ovim članom, da izjave da priznaju nadležnost Komiteta da prima i preispituje saopštenja podnijeta od strane ili u ime pojedinaca, koji se nalaze u njihovoj nadležnosti, a koji tvrde da su žrtve kršenja odredaba ove Konvencije od strane neke države potpisnice. Komitet ne prima nikakva saopštenja koja se odnose na države potpisnice koje nisu dale pomenutu izjavu.

2. Komitet proglašava neprihvatljivim sva saopštenja podnijeta u skladu sa ovim članom ako su anonimna ili ako smatra da predstavljaju zloupotrebu prava da se podnose takva saopštenja, ili ako nisu u skladu sa odredbama ove Konvencije.

3. Sa izuzetkom odredbi iz stava 2 ovog člana, Komitet podnosi sva saopštenja koja su mu predata u skladu sa ovim članom na uvid državi potpisnici ove Konvencije koja je dala izjavu u skladu sa stavom 1 i koja je navodno prekršila neku od odredaba ove Konvencije. U roku od šest mjeseci, dotična država podnosi Komitetu, u pisanoj formi, objašnjenja i izjave koji rasvjetljavaju dotično pitanje, i navodi mjere koje je eventualno preduzela da bi popravila to stanje.

4. Komitet preispituje saopštenja primljena u skladu sa ovim članom vodeći računa o svim informacijama koje su mu date od strane ili u ime pojedinca ili zainteresovane države potpisnice.

5. Komitet neće pristupiti ispitivanju nijednog saopštenja podnijetog od strane pojedinca u skladu sa ovim članom dok se prethodno ne uvjeri u sljedeće:

a) da se isto pitanje ne preispituje u tom trenutku od strane neke druge međunarodne instance za istragu ili rješavanje takvih pitanja;

b) da je pojedinac iscrpio sve raspoložive interne prizive; to pravilo se ne primjenjuje ako procedure priziva prevazilaze razumne rokove ili ako je malo vjerovatno da će pružiti zadovoljenje pojedincu koji je žrtva kršenja ove Konvencije;

6. Komitet preispituje saopštenja predviđena ovim članom na zatvorenim sjednicama;
7. Komitet saopštava svoje konstatacije zainteresovanoj državi potpisnici i pojedincu.
8. odredbe ovog člana stupiće na snagu kad pet država potpisnica ove Konvencije da izjavu predviđenu stavom 1 ovog člana. Tu izjavu država potpisnica daje generalnom sekretaru UN koji prosljeđuje njenu kopiju ostalim državama potpisnicama. Ta izjava može se povući u svakom trenutku putem službenog obavještenja koje se upućuje generalnom sekretaru. Povlačenje izjave nema uticaja na preispitivanje pitanja koja su predmet saopštenja koje je već predato u skladu sa ovim članom; nikakvo drugo saopštenje podnijeto od strane ili u ime nekog pojedinca neće biti prihvaćeno u skladu sa ovim članom pošto generalni sekretar dobije službeno obavještenje o povlačenju izjave, osim ako zainteresovana država potpisnica ponovo ne da izjavu.

Član 23

Članovi Komiteta i članovi ad hoc komisije za izmirenje koji mogu biti imenovani u skladu sa tačkom e) stava 1 člana 21 imaju pravo na olakšice, privilegije i imunitete priznate ekspertima u misiji UN, onako kako su sadržani u relevantnim odjeljcima Konvencije o privilegijama i imunitetima Ujedinjenih nacija.

Član 24

Komitet podnosi državama potpisnicima i Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija godišnji izvještaj o svojim aktivnostima u vezi sa primjenom ove Konvencije.

TREĆI DIO

Član 25

1. Ova Konvencija je otvorena i sve države je mogu potpisati.
2. Ova Konvencija mora biti ratifikovana. Instrumenti ratifikovanja biće podnijeti generalnom sekretaru UN.

Član 26

Sve države mogu pristupiti ovoj Konvenciji. Pristupanje se obavlja podnošenjem instrumenta pristupa generalnom sekretaru UN.

Član 27

1. Ova Konvencija stupiće na snagu tridesetog dana po danu deponovanja kod generalnog sekretara UN dvadesetog instrumenta ratifikacije ili pristupanja.
2. Za sve države koje budu ratifikovale ovu Konvenciju ili joj budu pristupile poslije deponovanja dvadesetog instrumenta ratifikacije ili pristupanja, Konvencija će stupiti na snagu tridesetog dana po danu podnošenja instrumenta ratifikacije ili pristupanja od strane te države.

Član 28

1. Svaka država može u trenutku potpisivanja ili ratifikovanja ove Konvencije ili u trenutku kad joj pristupa izjaviti da ne priznaje nadležnost koja se Komitetu daje članom 20.
2. Država potpisnica koja izrazi svoje uzdržavanje u skladu sa odredbama u stavu 1 ovog

člana može u svakom trenutku da promijeni stav i da o tome uputi službeno obavještenje generalnom sekretaru UN.

Član 29

1. Sve države potpisnice ove Konvencije mogu da predlažu amandmane i da taj predlog podnesu generalnom sekretaru UN. Generalni sekretar će saopštiti predlog o amandmanu država potpisnica i tražiće od njih da ga obavijeste da li se slažu sa tim da se sazove konferencija država potpisnica da bi se predlog preispitao i da bi se o njemu glasalo. Ako se u roku od četiri mjeseca poslije takvog saopštenja najmanje jedna trećina država potpisnica izjasni u prilog sazivanja takve konferencije, generalni sekretar će organizovati konferenciju pod okriljem UN. Svi amandmani usvojeni većinom glasova država potpisnica koje su prisutne na konferenciji i koje su glasale, biće podnijeti od strane generalnog sekretara na usvajanje svim državama potpisnicama.

2. Amandman usvojen u skladu sa odredbama iz stava 1 ovog člana stupiće na snagu onda kad dvije trećine država potpisnica obavijeste generalnog sekretara OUN da su ga prihvatile u skladu sa postupkom predviđenim njihovim ustavom.

3. Kad amandmani stupe na snagu, biće obavezni za sve države potpisnice koje su ih prihvatile, a ostale države potpisnice imaće obavezu u odnosu na odredbe ove Konvencije i na prethodne amandmane koje su prihvatile.

Član 30

1. Svi sporovi između dvije ili više država potpisnica u pogledu tumačenja ili primjene ove Konvencije koji se ne mogu riješiti putem pregovora podnose se na arbitražu na zahtjev jedne od tih država. Ako u roku od šest mjeseci od dana podnošenja zahtjeva za arbitražu, te države ne uspiju da se slože oko organizovanja arbitraže, bilo koja od njih može podnijeti spor Međunarodnom sudu pravde podnoseći zahtjev u skladu sa statutom tog suda.

2. Svaka država može, u trenutku kad potpisuje ovu Konvenciju kad je ratifikuje ili kad joj pristupa, izjaviti da se ne osjeća obaveznom da poštuje odredbe iz stava 1 ovog člana. Ni druge države potpisnice nemaju obaveze definisane tim paragrafom prema državi potpisnici koja je izjavila da se uzdržava od njegovog poštovanja.

3. Država koja bude izjavila da se uzdržava u skladu sa stavom 2 ovog člana, može u svakom momentu da povuče tu izjavu putem službenog obavještenja upućenog generalnom sekretaru UN.

Član 31

1. Država potpisnica može da odustane od ove Konvencije putem pismenog obavještenja upućenog generalnom sekretaru UN. Odustajanje stupa na snagu godinu dana poslije dana prijema tog službenog obavještenja od strane generalnog sekretara.

2. Takvo odustajanje ne oslobađa državu potpisnicu obaveza koje ima u skladu sa ovom Konvencijom u pogledu svih činjenja ili nečinjenja prije datuma kad odustajanje bude stupilo na snagu niti će ono biti prepreka za nastavljanje preispitivanja svih pitanja koja su već bila podnijeta Komitetu.

3. Poslije datuma stupanja na snagu odustajanja države potpisnice, Komitet ne prihvata preispitivanje nikakvog novog pitanja u vezi sa tom državom.

Član 32

Generalni sekretar UN obavještavaće sve države članice UN i sve države koje su potpisale ovu Konvenciju ili su joj pristupile o sljedećem:

- a) o potpisima, ratifikacijama i pristupanjima prispjelim u skladu sa članovima 25 i 26;
- b) o datumu stupanja na snagu Konvencije u skladu sa članom 27 i o datumu stupanja na snagu svih amandmana u skladu sa članom 29;
- c) o odustajanjima dobijenim u skladu sa članom 31.

Član 33

1. Ova Konvencija čiji tekstovi na engleskom, arapskom, kineskom, španskom, francuskom i ruskom su podjednako punovažni biće deponovana kod generalnog sekretara OUN.

2. Generalni sekretar OUN uputiće svim državama ovjerenu kopiju ove Konvencije.

EVROPSKA KONVENCIJA ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I OSNOVNIH SLOBODA

Rim, 4. novembra 1950. godine *.

Vlade potpisnice ove Konvencije, kao članice Savjeta Evrope,

Imajući u vidu Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima koju je Generalna skupština Ujedinjenih nacija proglasila 10. decembra 1948;

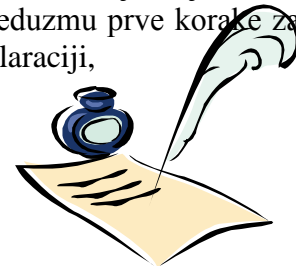
Imajući u vidu da ova Deklaracija ima za cilj da osigura opšte i stvarno priznanje i poštovanje prava proklamovanih u njoj;

Imajući u vidu da je cilj Savjeta Evrope postizanje većeg jedinstva između njegovih članica i da je očuvanje i razvijanje osnovnih ljudskih prava i sloboda jedan od načina na koji tom cilju treba stremiti;

Potvrđujući iznova svoju duboku vjeru u one osnovne slobode koje su temelj pravde i mira u svijetu i koje se najbolje održavaju stvarnom političkom demokratijom, s jedne strane, i zajedničkim shvatanjem i poštovanjem ljudskih prava od kojih one zavise, s druge strane;

Riješene da, kao vlade evropskih zemalja koje su sličnih pogleda i imaju zajedničko nasljeđe političkih tradicija, ideala, slobode i vladavine prava, preduzmu prve korake za grupno ostvarivanje izvjesnih prava navedenih u Univerzalnoj deklaraciji,

Sporazumjele su se o sljedećem:

* European Treaty Series, NO. 5. originalni tekst Konvencije promijenjen je u skladu sa Protokolom br. 3 (ETS No.45-stupio na snagu 21.09.1970), Protokolom br. 5 (ETS No. 55 – stupio na snagu 20.12.1971.), i Protokolom br. 8 (ETS No. 118 - stupio na snagu 01.01.1990.). Tekst Konvencije sadrži i tekst Protokola 2 (ETS No. 44) koji je na osnovu čl.5 st. 3, postao integralni dio Konvencije od momenta stupanja na snagu 21.09.1970. Sve odredbe koje su izmijenjene i dopunjene ovim protokolima su zamijenjene Protokolom 11, od momenta njegovog stupanja na snagu (1.11.1998.). Od tog datuma, Protokol 9 (ETS No. 140), koji je stupio na snagu 1.10.1994, je ukinut.

Član 1

Obaveza poštovanja ljudskih prava

Visoke strane ugovornice jemče svakome u svojoj nadležnosti prava i slobode određene u Dijelu I ove Konvencije.

Dio I PRAVA I SLOBODE

Član 2 Pravo na život

1. Pravo na život svake osobe zaštićeno je zakonom. Niko ne može biti namjerno lišen života, sem prilikom izvršenja presude suda kojom je osuđen za zločin za koji je ova kazna predviđena zakonom.
2. Lišenje života se ne smatra protivnim ovom članu ako proistekne iz upotrebe sile koja je apsolutno nužna:
 - a radi odbrane nekog lica od nezakonitog nasilja;
 - b da bi se izvršilo zakonito hapšenje ili spriječilo bjekstvo lica zakonito lišenog slobode;
 - c prilikom zakonitih mjera koje se preduzimaju u cilju suzbijanja nereda ili pobune.

Član 3 Zabrana mučenja

Niko ne smije biti podvrgnut mučenju, ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.

Član 4 Zabrana ropstva i prinudnog rada

1. Niko se ne smije držati u ropstvu ili ropском položaju.
2. Ni od koga se ne može zahtijevati da obavlja prinudni ili obavezni rad.
3. Za svrhe ovog člana izraz "prinudni ili obavezni rad" ne obuhvata:
 - a rad uobičajen u sklopu lišenja slobode određenog u skladu sa odredbama člana 5 ove Konvencije ili tokom uslovnog otpusta;
 - b službu vojne prirode ili, u zemljama u kojima se priznaje prigovor savjesti, službu koja se zahtijeva umjesto odsluženja vojne obaveze;
 - c rad koji se iziskuje u slučaju kakve krize ili nesreće koja prijete opstanku ili dobrobiti zajednice;
 - d rad ili službu koji čine sastavni dio uobičajenih građanskih dužnosti.

Član 5 Pravo na slobodu i sigurnost

1. Svako ima pravo na slobodu i bezbjednost ličnosti. Niko ne može biti lišen slobode osim u sledećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:
 - a u slučaju zakonitog lišenja slobode na osnovu presude nadležnog suda;
 - b u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode zbog neizvršenja zakonite sudske odluke ili radi obezbjeđenja ispunjenja neke obaveze propisane zakonom;
 - c u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode radi privođenja lica pred nadležnu sudsku vlast zbog opravdane sumnje da je izvršilo krivično djelo, ili kada se to

- opravdano smatra potrebnim kako bi se preduprijedilo izvršenje krivičnog djela ili bjekstvo po njegovom izvršenju.
- d u slučaju lišenja slobode maloletnog lica na osnovu zakonite odluke u svrhu vaspitnog nadzora ili zakonitog lišenja slobode radi njegovog privođenja nadležnom organu.
 - e u slučaju zakonitog lišenja slobode da bi se spriječilo širenje zaraznih bolesti, kao i zakonitog lišenja slobode duševno poremećenih lica, alkoholičara ili uživalaca droga ili skitnica.
 - f u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode lica da bi se spriječio njegov ulazak u zemlju, ili lica protiv koga se preduzimaju mjere u cilju deportacije ili ekstradicije.
2. Svako ko je uhapšen biće odmah i na jeziku koji razumije obaviješten o razlozima za njegovo hapšenje i o svakoj optužbi protiv njega.
 3. Svako ko je uhapšen ili lišen slobode shodno odredbama iz stava 1c ovog člana biće bez odlaganja izveden pred sudiju ili drugo službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije i imaće pravo da mu se sudi u razumnom roku ili da bude pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se usloviti jemstvima da će se lice pojaviti na suđenju.
 4. Svako ko je lišen slobode ima pravo da pokrene postupak u kome će sud hitno ispitati zakonitost lišenja slobode i naložiti puštanje na slobodu ako je lišenje slobode nezakonito.
 5. Svako ko je bio uhapšen ili lišen slobode u suprotnosti s odredbama ovog člana ima utuživo pravo na naknadu.

Član 6

Pravo na pravično suđenje

1. Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona. Presuda se izriče javno, ali se štampa i javnost mogu isključiti s cijelog ili s dijela suđenja u interesu morala, javnog reda ili nacionalne bezbjednosti u demokratskom društvu, kada to zahtijevaju interesi maloljetnika ili zaštita privatnog života stranaka, ili u mjeri koja je, po mišljenju suda, nužno potrebna u posebnim okolnostima kada bi javnost mogla da naškodi interesima pravde.
2. Svako ko je optužen za krivično djelo smatraće se nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona.
3. Svako ko je optužen za krivično djelo ima sljedeća minimalna prava:
 - a da u najkraćem mogućem roku, podrobno i na jeziku koji razumije, bude obaviješten o prirodi i razlozima za optužbu protiv njega;
 - b da ima dovoljno vremena i mogućnosti za pripremanje odbrane;
 - c da se brani lično ili putem branioca koga sam izabere ili, ako nema dovoljno sredstava da plati za pravnu pomoć, da ovu pomoć dobije besplatno kada interesi pravde to zahtijevaju;
 - d da ispituje svjedoke protiv sebe ili da postigne da se oni ispituju i da se obezbijedi prisustvo i saslušanje svjedoka u njegovu korist pod istim uslovima koji važe za one koji svjedoče protiv njega;
 - e da dobije besplatnu pomoć prevodioca ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava na sudu.

Član 7

Kažnjavanje samo na osnovu zakona

1. Niko se ne može smatrati krivim za krivično djelo izvršeno činjenjem ili nečinjenjem koje, u vrijeme kada je izvršeno, nije predstavljalo krivično djelo po unutrašnjem ili međunarodnom pravu. Isto tako, ne može se izreći strožija kazna od one koja je bila propisana u vrijeme kada je krivično djelo izvršeno.
2. Ovaj član ne utiče na suđenje i kažnjavanje nekog lica za činjenje ili nečinjenje koje se u vrijeme izvršenja smatralo krivičnim djelom prema opštim pravnim načelima koja priznaju civilizovani narodi.

Član 8

Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života

1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.
2. Javne vlasti neće se miješati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, javne bezbjednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprječavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Član 9

Sloboda misli, savjesti i vjeroispovjesti

1. Svako ima pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovjesti; ovo pravo uključuje slobodu promjene vjere ili uvjerenja i slobodu čovjeka da, bilo sam ili zajedno s drugima, javno ili privatno, ispoljava vjeru ili uvjerenje molitvom, propovijedi, običajima i obredom.
2. Sloboda ispovijedanja vjere ili ubjedenja može biti podvrgnuta samo onim ograničenjima koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu javne bezbjednosti, radi zaštite javnog reda, zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Član 10

Sloboda izražavanja

1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu posjedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprječava države da zahtijevaju dozvole za rad televizijskih, radio i bioskopskih preduzeća.
2. Pošto korišćenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbjednosti, radi sprječavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprječavanja otkrivanja obavještenja dobijenih u povjerenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

Član 11

Sloboda okupljanja i udruživanja

1. Svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima,

- uključujući pravo da osniva sindikat i učlanjuje se u njega radi zaštite svojih interesa.
2. Za vršenje ovih prava neće se postavljati nikakva ograničenja, osim onih koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti ili javne bezbjednosti, radi sprječavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Ovim se članom ne sprječava zakonito ograničavanje vršenja ovih prava pripadnicima oružanih snaga, policije ili državne uprave.

Član 12

Pravo na sklapanje braka

Muškarci i žene odgovarajućeg uzrasta imaju pravo da stupaju u brak i zasnivaju porodicu u skladu s unutrašnjim zakonima koji uređuju vršenje ovog prava.

Član 13

Pravo na djelotvorni pravni lijek

Svako kome su povrijeđena prava i slobode predviđeni u ovoj Konvenciji, ima pravo na djelotvoran pravni lijek pred nacionalnim vlastima, bez obzira jesu li povredu izvršila lica koja su postupala u službenom svojstvu.

Član 14

Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbjeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovjest, političko ili ino mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.

Član 15

Odstupanje u vanrednim okolnostima

1. U doba rata ili ine javne opasnosti koja prijete opstanku nacije, svaka Visoka strana ugovornica može da preduzme mjere koje odstupaju od njenih obaveza po ovoj Konvenciji, i to u najnužnijoj mjeri koju iziskuje hitnost situacije, s tim da takve mjere ne budu u neskladu s njenim drugim obavezama prema međunarodnom pravu.
2. Prethodna odredba ne dopušta odstupanja od člana 2, osim u pogledu smrti prouzrokovane zakonitim ratnim postupcima, ili člana 3, 4 (stav 1) i 7
3. Svaka Visoka strana ugovornica koja koristi svoje pravo da odstupa od odredbi Konvencije obavještava u potpunosti generalnog sekretara Savjeta Evrope o mjerama koje preduzima i razlozima za njih. Ona takođe obavještava generalnog sekretara Savjeta Evrope kada takve mjere prestanu da djeluju i kada odredbe Konvencije ponovo počnu da se primjenjuju u potpunosti.

Član 16

Ograničenje političke aktivnosti stranaca

Nijedna odredba članova 10, 11 i 14, neće se tumačiti tako da sprječava Visoke strane ugovornice da ograničavaju političku djelatnost stranaca.

Član 17
Zabrana zloupotrebe prava

Ništa u ovoj Konvenciji ne može se tumačiti tako da podrazumijeva pravo bilo koje države, grupe ili lica da se upuste u neku djelatnost ili izvrše neki čin koji je usmjeren na poništavanje bilo kog od navedenih prava i sloboda ili na njihovo ograničavanje u većoj mjeri od one koja je predviđena Konvencijom.

Član 18
Granice korišćenja ograničenja prava

Ograničenja navedenih prava i sloboda koja su dozvoljena ovom Konvencijom neće se primjenjivati ni u koje ine svrhe sem onih zbog kojih su propisana.

Dio II
EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

Član 19
Uspostavljanje Suda

Da bi se obezbijedilo poštovanje obaveza iz Konvencije i protokola uz nju koje su prihvatile Visoke strane ugovornice, ustanovljava se Evropski sud za ljudska prava, u daljem tekstu "Sud". Sud će raditi kao stalni organ.

Član 20
Broj sudija

Sud se sastoji od onolikog broja sudija koliko je Visokih strana ugovornica.

Član 21
Uslovi za izbor

1. Sudije moraju imati visoki moralni ugled i posjedovati kvalifikacije potrebne za obavljanje visokih sudskih funkcija, odnosno biti priznati pravni stručnjaci.
2. Sudije služe u ličnom svojstvu.
3. Tokom svog mandata sudije se ne mogu baviti poslovima koji su nespojivi s njihovom nezavisnošću, nepristrasnošću ili zahtjevima stalne službe; sva pitanja u vezi sa primjenom ovog stava rješava Sud.

Član 22
Izbor sudija

1. Za svaku stranu ugovornicu sudiju bira Parlamentarna Skupština većinom glasova, sa liste od tri kandidata koje dotična Visoka strana ugovornica predloži.
2. Isti postupak se primjenjuje za popunu Suda u slučaju pristupanja novih Visokih strana ugovornica, kao i prilikom popunjavanja upražnjenih mjesta.

Član 23
Trajanje mandata

1. Sudije se biraju na period od šest godina. Oni se mogu ponovo birati. Međutim, mandat jedne polovine sudija izabranih na prvim izborima ističe poslije tri godine.
2. Isti postupak se primjenjuje za popunu Suda u slučaju pristupanja novih Visokih

- strana ugovornica, kao i prilikom popunjavanja upražnjenih mjesta.
3. Da bi se obezbijedilo da se, koliko je to moguće, mandat jedne polovine sudija obnavlja svake tri godine, Parlamentarna skupština može prije svakih sljedećih izbora odlučiti da mandat ili mandati jednog ili više sudija koji budu izabrani traju duže ili kraće od šest godina, ali ne duže od devet i ne kraće od tri godine.
 4. Kada je riječ o više mandata, a Parlamentarna skupština primjenjuje prethodni stav, generalni sekretar Savjeta Evrope žrijebom raspoređuje mandate neposredno poslije izbora.
 5. Sudija izabran na mjesto sudije čiji mandat nije istekao obavlja dužnost svog prethodnika do okončanja njegovog mandata.
 6. Sudiji ističe mandat kada napuni sedamdeset godina života.
 7. Sudije ostaju na dužnosti dok ne budu zamijenjeni. Međutim, oni nastavljaju da rade na predmetima koje su već uzeli u razmatranje.

Član 24 Razrješenje

Sudija se ne može razriješiti svoje funkcije dok ine sudije ne odluče dvotrećinskom većinom da on više ne ispunjava potrebne uslove.

Član 25 Sekretarijat i stručni saradnici

Sud ima sekretarijat čije se funkcije i organizacija određuju Poslovníkom Suda. Sudu pomažu stručni saradnici.

Član 26 Opšta sjednica Suda

Na opštoj sjednici Sud

- a bira predsjednika i jednog ili dva potpredsjednika Suda na period od tri godine; oni se mogu ponovo birati;
- b ustanovljava vijeća za određeni vremenski period;
- c bira predsjednike vijeća Suda; oni se mogu ponovo birati;
- d usvaja poslovnik Suda; i
- e bira sekretara Suda i jednog ili više njegovih zamjenika.

Član 27 Odbori, vijeća i Veliko vijeće

- 1 Sud razmatra predmete u odborima od tri sudije, vijeću od sedam sudija i Velikom vijeću od sedamnaest sudija. Vijeća suda uspostavljaju odbore za određeni vremenski period.
- 2 Po službenoj dužnosti u sastav vijeća i Velikog vijeća ulazi sudija izabran sa liste zainteresovane države ili, ako takvog nema ili nije u mogućnosti da učestvuje u radu, drugo lice po njenom izboru koje će obavljati sudsku funkciju.
- 3 U sastav Velikog vijeća takođe ulaze predsjednik i potpredsjednici Suda, predsjednici vijeća i druge sudije izabrane u skladu s poslovnikom Suda. Kada se predmet iznese pred Veliko vijeće na osnovu člana 43, sudije članovi vijeća koje je donijelo presudu ne mogu učestvovati u radu Velikog vijeća, s izuzetkom predsjednika vijeća i sudije

koji je izabran sa liste zainteresovane države.

Član 28

Izjave odbora o neprihvatljivosti

Odbor može jednoglasnom odlukom da proglasi neprihvatljivom ili da skine s liste predmeta pojedinačnu predstavku podnijetu na osnovu člana 34, ako se takva odluka može donijeti bez daljeg ispitivanja. Ova odluka je konačna.

Član 29

Odluke vijeća o prihvatljivosti i suštini stvari

- 1 Ako nije donijeta odluka iz člana 28, vijeće odlučuje o prihvatljivosti i suštini pojedinačnih predstavki podnijetih na osnovu člana 34.
- 2 Vijeće odlučuje o prihvatljivosti i suštini međudržavnih predstavki podnijetih na osnovu člana 33.
- 3 Odluka o prihvatljivosti se odnosi posebno osim kada Sud, izuzetnim slučajevima, drukčije odluči.

Član 30

Ustupanje nadležnosti Velikom vijeću

Ako se povodom predmeta koji vijeće razmatra pokrene neko ozbiljno pitanje od značaja za tumačenje Konvencije ili protokola uz nju, ili ako rješenje pitanja pred vijećem može da dovede do rezultata koji nije u saglasnosti sa nekom prethodno donijetom presudom Suda, vijeće može, sve dok ne donese presudu, da ustupi nadležnost Velikom vijeću, izuzev kada se tome protivi jedna od stranaka u sporu.

Član 31

Ovlašćenja Velikog vijeća

Veliko vijeće

- a. odlučuje o predstavkama podnijetim na osnovu člana 33 i člana 34, kada mu neko od vijeća ustupa nadležnost na osnovu člana 30 ili kada mu je predmet upućen na osnovu člana 43; i
- b. razmatra zahtjeve za savjetodavna mišljenja podnijete na osnovu člana 47.

Član 32

Nadležnost Suda

- 1 Nadležnost Suda se proteže na sve predmete koji se tiču tumačenja i primjene ove Konvencije i protokola uz nju, a koji su mu upućeni na osnovu članova 33, 34 i 47.
- 2 U sporovima oko nadležnosti odlučuje Sud.

Član 33

Međudržavni sporovi

Svaka visoka strana ugovornica može ukazati Sudu na svaku povredu odredbi Konvencije ili protokola uz nju za koju smatra da se može pripisati nekoj drugoj Visokoj strani ugovornici.

Član 34
Pojedinačne predstavke

Sud može da prima predstavke od svake osobe, nevladine organizacije ili grupe lica koji tvrde da su žrtve povrede prava ustanovljenih Konvencijom ili protokolima uz nju, učinjene od neke Visoke strane ugovornice. Visoke strane ugovornice obavezuju se da ni na koji način ne ometaju stvarno vršenje ovog prava.

Član 35
Uslovi prihvatljivosti

- 1 Sud može uzeti predmet u postupak tek kada se iscrpe svi unutrašnji pravni lijekovi, u skladu sa opštepriznatim načelima međunarodnog prava, i u roku od šest mjeseci od dana kada je povodom njega donijeta pravosnažna odluka.
- 2 Sud ne postupa po pojedinačnoj predstavlci podnijetoj na osnovu člana 34 koja je
a anonimna, ili
b u suštini istovijetna s predstavkom koju je sud već razmatrao, ili koja je već podnijeta nekoj drugoj međunarodnoj instanci radi ispitivanja, odnosno rješavanja a ne sadrži nove relevantne činjenice.
- 3 Sud proglašava neprihvatljivom svaku pojedinačnu predstavku podnijetu na osnovu člana 34 za koju smatra da je nespojiva s odredbama Konvencije ili protokola uz nju, očigledno neosnovana, ili predstavlja zloupotrebu prava na predstavku.
- 4 Sud odbacuje svaku predstavku koju smatra neprihvatljivom u smislu ovog člana. On to može učiniti u svakoj fazi postupka.

Član 36
Intervencija trećih lica

- 1 Visoka strana ugovornica čiji je podnosilac predstavke državljanin može podnijeti pisani podnesak i uzeti učešće u raspravi u predmetima pred vijećem ili Velikim vijećem.
- 2 Predsjednik Suda može u interesu ispravnog postupanja pozvati Visoku stranu ugovornicu koja nije strana u postupku ili svaku zainteresovano lice koje nije podnosilac predstavke da podnesu pisani podnesak ili uzmu učešće u raspravi.

Član 37
Brisanje predavki

- 1 Sud u svakoj fazi postupka može odlučiti da izbriše predstavku sa liste predmeta ako se na osnovu okolnosti može zaključiti:
a da podnosilac predstavke ne namjerava da dalje učestvuje u postupku; i
b da je stvar razriješena; ili
c da iz svakog drugog razloga koji Sud utvrdi nije više opravdano nastaviti sa ispitivanjem predstavke.

Međutim, Sud nastavlja s ispitivanjem predstavke ako je to potrebno radi poštovanja ljudskih prava ustanovljenih Konvencijom i protokolima uz nju.

- 2 Sud može odlučiti da predstavku vrati na svoju listu predmeta ako smatra da okolnosti to nalažu.

Član 38

Ispitivanje predmeta i postupak prijateljskog poravnanja

- 1 Ako Sud proglasi predstavku prihvatljivom, on:
 - a nastavlja ispitivanje predmeta zajedno s predstavnicima stranaka i, ako je to potrebno, preuzima istragu, za čije će mu efikasno sprovođenje države u pitanju pružiti sve potrebne olakšice.
 - b stavlja se na raspolaganje stranama u sporu kako bi se postiglo prijateljsko poravnanje zasnovano na poštovanju ljudskih prava ustanovljenih Konvencijom i protokolima uz nju.
- 3 Postupak koji se vodi na osnovu stava 1 b povjerljive je prirode.

Član 39

Postizanje prijateljskog poravnanja

Ako se postigne prijateljsko poravnanje, Sud briše predmet sa svoje liste odlukom koja sadrži kratak opis činjenica i postignutog rješenja.

Član 40

Javna rasprava i uvid u spise

- 1 Rasprave su javne, sem kada Sud u posebnim okolnostima odluči drukčije.
- 2 Spisi deponovani kod Sekretara dostupni su javnosti, sem kada predsjednik Suda odluči drukčije.

Član 41

Pravično zadovoljenje

Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo djelimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.

Član 42

Presude vijeća

Presude vijeća postaju pravosnažne u skladu s odredbama člana 44, stav 2.

Član 43

Obraćanje Velikom vijeću

- 1 Uroku od tri mjeseca od dana donošenja presude vijeća svaka stranka može, u posebnim slučajevima, da zahtijeva da se predmet iznese pred Veliko vijeće.
- 2 Kolegijum od pet sudija Velikog vijeća prihvatiće zahtjev ako se predmet tiče nekog značajnog pitanja vezanog za tumačenje Konvencije ili ozbiljnog pitanja od opšte važnosti.
- 4 Ako kolegijum prihvati zahtjev, Veliko vijeće odlučuje o predmetu presudom.

Član 44

Pravosnažne presude

- 1 Presuda Velikog vijeća je pravosnažna.
- 2 Presuda vijeća postaje pravosnažna:
 - a kada stranke izjave da neće zahtijevati da se predmet iznese pred

- Veliko vijeće; ili
- b tri mjeseca poslije donošenja presude, ako se ne zatraži da se predmet iznese pred Veliko vijeće; ili
- c kada kolegijum odbije zahtjev za obraćanje Velikom vijeću na osnovu člana 43.
- 3 Pravosnažna presuda se objavljuje.

Član 45
Obrazloženja presuda i odluka

- 1 Obrazloženje se daje za presude i za odluke kojima se predstavka proglašava prihvatljivom ili neprihvatljivom.
2. Ako presuda u cjelosti ili jednom svom dijelu ne predstavlja jednoglasno mišljenje sudija, svaki sudija ima pravo da iznese izdvojeno mišljenje.

Član 46
Obaveznost i izvršenje presuda

- 1 Visoke strane ugovornice preuzimaju obavezu da se povinuju pravosnažnoj presudi Suda u svakom predmetu u kome su stranke.
- 2 Pravosnažna presuda Suda se dostavlja Komitetu ministara koji nadgleda njeno izvršenje.

Član 47
Savjetodavna mišljenja

- 1 Na zahtjev Komiteta ministara Sud može da daje savjetodavna mišljenja o pravnim pitanjima koja se tiču tumačenja Konvencije i protokola uz nju.
- 2 Takva mišljenja se ne mogu baviti pitanjima koja se odnose na sadržaj ili obuhvat prava i sloboda ustanovljenih Dijelom 1 Konvencije i protokolima uz nju, kao ni bilo kojim drugim pitanjem koje bi Sud ili Komitet ministara mogli da razmatraju u vezi s postupcima koji se mogu pokrenuti u skladu sa Konvencijom.
- 3 Za odluke Komiteta ministara da zahtijeva savjetodavno mišljenje Suda potrebna je većina glasova predstavnika koji imaju pravo da u Komitetu zasijedaju.

Član 48
Nadležnost Suda da daje savjetodavna mišljenja

Sud odlučuje da li zahtjev za davanje savjetodavnog mišljenja koji podnese Komitet ministara spada u njegovu nadležnost određenu članom 47.

Član 49
Obrazloženje savjetodavnih mišljenja

- 1 Savjetodavna mišljenja Suda se obrazlažu.
- 2 Ako savjetodavno mišljenje u cjelosti ili jednom svom dijelu ne predstavlja jednoglasno mišljenje sudija, svaki sudija ima pravo da iznese izdvojeno mišljenje.
- 3 Savjetodavna mišljenja Suda dostavljaju se Komitetu ministara.

Član 50
Troškovi Suda

Troškove Suda snosi Savjet Evrope.

Član 51
Privilegije i imuniteti sudija

Tokom vršenja svoje funkcije sudije uživaju privilegije i imunitete predviđene članom 40 Statuta Savjeta Evrope i sporazumima donijetim na osnovu njega.

Dio III
OSTALE ODREDBE

Član 52
Obavještenja generalnom sekretaru

Po prijemu zahtjeva od generalnog sekretara Savjeta Evrope, svaka Visoka strana ugovornica pružiće objašnjenje o načinu na koji njeno unutrašnje pravo obezbjeđuje stvarnu primjenu svih odredaba ove Konvencije.

Član 53
Obezbjedenje poštojećih ljudskih prava

Nijedna odredba ove Konvencije neće se tumačiti tako da ograničava odnosno ugrožava ljudska prava i osnovne slobode koji bi bili priznati po zakonima svake Visoke strane ugovornice ili po svakom drugom sporazumu čija je ona strana ugovornica.

Član 54
Ovlašćenja Komiteta ministara

Ništa u ovoj Konvenciji ne dira u ovlašćenja koja su data Komitetu ministara Statutom Savjeta Evrope.

Član 55
Isključenje drugih načina za rješavanje spora

Visoke strane ugovornice saglasile su se da se neće koristiti, izuzev ako postoji poseban sporazum, postojećim međusobnim ugovorima, konvencijama ili Deklaracijama kako bi neki spor koji proizilazi iz tumačenja ili primjene ove Konvencije putem predstavke podnijele da se rješava nekim drugim načinom, a ne onima koji su predviđeni ovom Konvencijom.

Član 56
Teritorijalna primjena

- 1 Prilikom ratifikacije, ili u svako doba poslije toga, svaka država može izjaviti, putem notifikacije upućene generalnom sekretaru Savjeta Evrope, da će se u skladu sa odredbama stava 4 ovog člana ova Konvencija primjenjivati na sve ili na neku od teritorija za čije je međunarodne odnose odgovorna.
- 2 Konvencija će se primjenjivati na teritoriju ili teritorije označene u notifikaciji od strane generalnog sekretara Savjeta Evrope.
- 3 Pri primjeni odredaba ove Konvencije na takvim teritorijama vodiće se računa o lokalnim potrebama.
- 4 Svaka država koja je dala izjavu u saglasnosti sa stavom 1 ovog člana može u svako doba poslije toga izjaviti da prihvata nadležnost Suda u pogledu primanja predstavlki od pojedinca, nevladinih organizacija ili grupa lica prema odredbama člana 34

Konvencije, a u odnosu na neku ili više teritorija na koje se izjava odnosi.

Član 57 Rezerve

- 1 Prilikom potpisivanja ove Konvencije, ili prilikom deponovanja instrumenta ratifikacije, svaka država može staviti rezervu na svaku pojedinu odredbu Konvencije u obimu u kome neki zakon koji je tada na snazi na njenoj teritoriji nije saglasan sa tom odredbom. Rezerve opšteg karaktera nijesu dozvoljene na osnovu ovog člana.
- 2 Svaka rezerva stavljena na osnovu ovog člana sadrži kratku izjavu o zakonu u pitanju.

Član 58 Otkazivanje

- 1 Visoka strana ugovornica može otkazati ovu Konvenciju tek po proteku pet godina od dana kada je postala strana ugovornica i to putem otkaza sa šestomjesečnim otkaznim rokom, koji se dostavlja generalnom sekretaru Savjeta Evrope, koji o tome obavještava druge Visoke strane ugovornice.
- 2 Otkaz ne može imati za posljedicu da se Visoka strana ugovornica u pitanju oslobodi svojih obaveza prema ovoj Konvenciji u pogledu svake radnje učinjene do dana kada je otkaz počeo da djeluje, a koja bi mogla da predstavlja kršenje tih obaveza.
- 3 Pod ovim istim uslovima, svaka Visoka strana ugovornica koja prestane da bude članica Savjeta Evrope prestaje da bude i ugovornica ove Konvencije.
- 4 Saglasno odredbama prethodnih stavova, Konvencija se može otkazati u odnosu na svaku teritoriju za koju je saglasno odredbama člana 56 izjavljeno da se primjenjuje.

Član 59 Potpis i ratifikacija

- 1 Ova Konvencija je otvorena za potpis članicama Savjeta Evrope. Ona se ratifikuje. Ratifikacije se deponuju kod generalnog sekretara Savjeta Evrope.
- 2 Ova Konvencija stupa na snagu poslije deponovanja deset instrumenata ratifikacije.
- 3 U pogledu svakog potpisnika koji je bude ratifikovao poslije toga, Konvencija stupa na snagu na dan kada ovaj deponuje svoj instrument ratifikacije.
- 4 Generalni sekretar Savjeta Evrope obavještava sve članice Savjeta Evrope o stupanju na snagu ove Konvencije, o imenima Visokih strana ugovornica koje su je ratifikovale i o svim instrumentima ratifikacije naknadno deponovanim.

Sačinjeno u Rimu, dana 4. novembra 1950, na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu su oba teksta podjednako vjerodostojna, u jednom primjerku koji se pohranjuje u arhivi Savjeta Evrope. Generalni sekretar će dostaviti ovjerene prepise svakoj potpisnici.

